

50501

X

GRAFFIKAI SZEMLE

BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉG
1936 NOV. 12.
1. VETTE

Dr. János Pósta

185

2

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS
FOLYÓIRAT • KIADJA A MAGYAR-
ORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK
EGYESÜLETE • SZERKESZTŐSÉG
ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST VIII,
KÖLCSEY UCCA 2 (GUTENBERG-
OTTHON)

1936. ÉVI NOVEMBER 15 • XXVI. ÉVFOLYAM • 8. SZÁM

Miklós

GRAPHISCHE REVUE

GRAFIKAI SZEMLE

Eine Zeitschrift für das Buchgewerbe, herausgegeben von dem
Verein der Buchdrucker Ungarns (Budapest VIII, Kőlcsey ucca 2).
Verleger : Alfred Halász ; verantwortlicher Schriftleiter : Ladislaus
Novák. Erscheint neunmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500.
Abonnement jährlich 7.– pengő

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT. MEGJELENIK HATHETENKINT
SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ. KIADJA: A MAGYARORSZÁGI KÖNYV-
NYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE, SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST VIII, KÖLCSEY U. 2. (GUTENBERG-OTTHON). TELEFÓN: 1-311-94

„Hozsánna néked, Eszme!”

Novák László szaktársunk nyomdászságának ötvenesztendős fordulójára

Ünnepelünk . . .

Szívünkben-lelkünkben az ünnepi áhítat magasztos érzése ver fészket. Boldog büszkeséggel valljuk magunkénak Novák Lászlót, rajongott mesterségünknek ezt a messze földön is tündöklő csillagát. Dallamos magyar nyelvünk színesen tarka virágoktól illatos mezejéről kellene egy hatalmas, nagy bokrétát kötni, s a pompázó csokorbaszedett köszönő szavak garmadáját hódoló szívvel kellene a mi szeretett Novák Lászlónk elé tenni, hogy kiérezze abból azt a végtelen megbecsülést, elismerést és szeretetet, amit a nyomdászok nagy családja érez iránta munkássága fél-évszázados fordulóján. Mert bizony a Csonkaország határain innen és túl nagy hála vagyunk kötelezve mi mindannyian, Gutenberg nemes művészetének késő utódai, Novák László munkássága iránt. És a lelkek mélyén elhelyezett nyomdásztörténelemkönyvben külön lapon, díszes helyen kell a mi Novák Lászlónk nevé megörökíteni, hogy az idők végtelenjéig emlékezzenek rá mesterségünknek mindenkori fiai.

Ragyogó pályáját, nyomdászságának ötven esztendejét a felsőbbrendű ember nemes tulajdonságainak márványból faragott mérföldkövei szegélyezik. Káprá-

zatos szakmai tudásának és bámulatraméltó általános műveltségének lelkiismeretes és gondos kertésze volt. A maga mögött hagyott fél-évszázad egymásután pergő éveit mindegyike dús termést hozott az ő gondos ápolása és dédelgetése nyomán a folyton-folyton fejlődő, terebélyesedő nyomdászmesterség fáján.

Mint valami bővizű, kristálytiszta erdei forrás, úgy ontotta magából az eddig eltelt ötven esztendő alatt a tudást s a belőle kiáramló frissítő-üdítő eszmék és gondolatok forrásához járt szakmai tudásszomját oltani fiataljaink és öregeink egész légiója. Nyomdaiparunk díszeshelyezése az egész világ nyomdaiparai között nem kis mértékben Novák szaktársunk kiapadhatatlan szaktudásának

érdeme. Nincs a tanítási lehetőségnek olyan változata, amit Novák kollégánk ne vett volna igénybe abból a célból, hogy a nyomdászatot minél magasabb színvonalra, egész a művészetig fejlessze. Nincs az oktatási technikának olyan kipróbált és általa meghonosított módszere, amit ne használt volna fel arra, hogy ennek a művészetig felfokozott nivójú iparnak minél nagyobb számú szakmai kitűnőség álljon rendelkezésére. Ha kellett: előadásokat tartott. És ezekre az előadá-

sokra valósággal áhítatos hangulatban ment el a hallgatóság nagy tömege, mert előre tudta, hogy amit ott hallani fog, az a tudósnak agyból és szívből jövő tanítása. Minden szava értékes gyöngyszem, aminek a hallgató még igen nagy hasznát látja élete során.

Ha kellett: maga mellé vette azokat, akiket tanított és csodálatos türelemmel, a lelkiismeretes pedagógus alaposságával foglalkozott mindegyik tanítványával külön-külön. Egyhatodik érzékszervével kereste-kutatta mindenkiben azt a pontot, ahol a szakmai tudományok szérumát lehetett beoltani a fogékony növendékbe. És biztos kézzel bányászta ki a törekvőből mindazt a szunnyadó tehetséget, amit azután az általános szakmai színvonal emelésének szolgálatába állított.

Ha kellett: tollat fogott s a leírt és kinyomtatott szavak varázsával tört utat a vele egyúttaladók és az utána jövők számára szakkultúránk sűrűjében. Novák szaktársunk írásai, amelyek tanítottak, vitatkoztak, néhanéha harcoltak is, valósággal irányt mutatóak voltak. De nemcsak a mondanivalójukban jelentettek nyomdásznak és nemnyomdásznak értéket ezek az írások, hanem azoknak mindegyike még formájukra nézve is első helyet foglalhatnak el a magyar irodalmi termékek díszes rangsorában.

Nem volt szakirodalmunknak az utolsó ötven évben olyan kiadványa, amiben ne lett volna Novák szaktársunknak nagy szerepe. A legtöbb esetben vezetője, irányítója volt minden szakirodalmi megnyilatkozásnak. Nem volt a most lezárult félévszázadnak egyetlen olyan szakkulturális munkálkodása, amiben az oroszlanrészt ne Novák László kollégánk vállain nyugodott volna.

És ő győzte a munkát; vállalta a feladatoknak egész halmazát s igazán boldog és megelégedett csak akkor volt, amikor valami új munkalehetőség, valamilyen új oktatási alkalom adódott számára. És amikor mindenki úgy látta már, hogy ez az áldott szorgalmú ember összeroppan a sok szellemi és testi erőt igénylő munkája alatt, akkor ő keresett-kutatott s talált is a maga számára még további munkaterületeket.

De Novák szaktársunk nemcsak a mások nevelésében, oktatásában volt fáradhatatlan. Ő maga is rengeteget tanult s szinte ifjú mohósággal sürítette össze magában a legkülönbözőbb szakmai, nyelvbeli és általános tudományokat. Nem is lehet ez másképpen. Hiszen csak mindezeknek a birtokában válhatott szakmánknak azzá a díszévé, akire mindannyian büszkék vagyunk.

Kevés szabadidejének nagy részében fiatalos frissességgel rója a főváros környékének színpompás, hegyes-völgyes, erdős vidékeit, de még ilyenkor sem adja át magát teljesen a szabad természet szülte fenséges

érzéseknek. Még a buja növényzettel szegélyezett kanyargós hegyi ösvényeken is szorongatja a kezében a tőle elválaszthatatlan könyvet, jegyzetpapírt és írót. S a természet áhítatos csendjében el-elmerengve a táj csodálatos harmóniáján, jegyzeteket készít a szép, az értékes, a nemes gondolatokról, amelyekből azután később kifomálódnak nagyszerű írásai és előadásai.

És mindez a szépség, mindez a nemes emberi tulajdonság nem egy régmúlt idő ködbevesző emléke csupán. Nem valami elfeledésre ítélt kellemes emlék gondolatban való végigdédeltetése. Örömmel látjuk, hogy Novák László szaktársunk munkássága élő valóság a ma élők számára. Az ötvenesztendő évforduló csak egy szám, egy szép, egy tiszteletreméltó szám. A félévszázados munkálkodáshoz való megérkezés nem zárókö az eddigi tevékenykedés monumentális palotáján. Az ötven év befejezése csupán egy pillanatra állította meg ennek az örökké tevékeny, örökké értékeset alkotó férfinak a munkáját. Egy pillanatra, csupán addig, ameddig átvehette a magyar nyomdai munkásság lelke legmélyéről jövő őszinte üdvözlését. De bizonyos, hogy a fényes külsőségek között megtartott bensőséges ünnepség előtt és közvetlen utána már újból visszamenekült az ő szívéhez nőtt témáihoz, a szakmai kultúra problémáihoz. S a jövőben talán még az eddiginél is nagyobb lendülettel fog foglalkozni ezekkel a kérdésekkel, hogy így vezekelje le azt a „bűnét”, amiért az ünnepség kedvéért rövid időre (életének talán legkínosabb órája volt ez az ünnepség) megszakította munkáját.

A Sors különösen ajándékozó kedvében lehetett akkor, amikor Novák Lászlót a mai generáció magyar nyomdászainak adta. Ennyi szellemi felkészültséggel megáldott emberek azok a kiválasztottak, akiknek utat kell mutatni a sötétben botorkálóknak. És mi a Sorsnak ezt a nagy-nagy ajándékát meg is becsüljük: tanításait követjük.

Most, amikor Novák László szaktársunk nyomdászágának ötvenéves fordulójához érkezett, meleg szeretettel köszöntjük Őt életének ez arany dátumán. Megköszönjük Néki, hogy elméjének nagyszerű alkotásaival megajándékozott bennünket; megköszönjük Néki, hogy eszméinek halmazát közkinccsé, mindenki számára könnyen hozzáférhetővé tette. Szerénytelenségnek látszik, de mégis kérjük Novák szaktársunkat, hogy az ezután következő évek sokasága folyamán továbbra is maradjon meg a mi számunkra és az egyetemes nyomdaipar számára az az odaadó, fáradhatatlan tanító-mester, mint aki volt az eltelt félévszázad alatt.

Biztosak vagyunk benne, hogy ez a kérésünk, kívánságunk valósággá lesz.

Grosz Ernő.

Ihlet és matematika

Eggedtessék meg nekem, hogy ebben az esetben a Grafikai Szemle 4. számában, Fisch József: „A színkeverés kézikönyve”-ről megjelent kritikának egyes kitételeivel foglalkozhassam, mint olyanokkal, amelyek föltétlenül káros hatással lehetnek a jövő nyomdászgeneráció előhaladására és ezzel együtt a tipográfiai sokszorosítás útján előállított alkotásokra, illetve termékekre, mert ezek szerint a kitételek szerint a jövő könyvnyomdása a „Robot” nivójára süllyedne, legyen az szedő, gépmester vagy bármilyen foglalkozású egyén a könyvnyomatóipar keretein belül.

Kijelentem: nem érintem a könyv tartalmát, mert azt nem ismerem. Nem érintem magát az Ostwald-féle rendszert sem, mert arra nem érzem magam hivatottnak, de különben is általánosan elismert tény, hogy az eddigi rendszerek közül ez a leg-tökéletesebb. Ép ezért a német iskolákban széltében tanítják is.

A szóban lévő kritikának második bekezdésében szó szerint a következő kitételek vannak: „A színérezéket hajdanában mintegy isteni adománynak tekintették, amire szülnie kellett az embernek. Kellő körültekintéssel és alapos tudással – szinte matematikai alapon – bárki kiszámíthatja, hogy adott esetben a színes felületek arányai és árnyalatai mennyire felelnek meg a színharmonia törvényeinek.”

Előttem fekszik dr Berzeviczy Albertnek „A Cinquecento festészete, szobrászata és művészi ipara” című műve, melyben kétszázal több illusztrációval tárja elénk a 15–16. század festészetét, szobrászatát és a művészi ipar alkotásait, a reneszansz-kor nagyjainak remekeit. Leonardo da Vinci, Michelangelo, Ráfael, Corregio, Tizian és még sok más név sorakozik egymásután s éppen ezért a szóban lévő kritikának elolvasása után azon tűnődöm, hogy ezek a halhatatlanok, akik olyan alkotásokat hagytak az utókorra, amilyeneket addig az ideig művészembernek legfeljebb csak megközelítenie sikerült, mind fizikusok, mérnökök vagy matematikusok voltak-e? Vagy az a sok halhatatlan kivétel nélkül valamelyik fizikusnak a rendszere szerint alkotta meg a remekeit? És ha nem: honnan vették azok a halhatatlanok az a lelki erőt, mely kepeiket a lelkiségnek olyan magas fokára emelte? Azt hiszem, hogy Leonardo da Vincinek édeskevése köze volt ahhoz, hogy Newton és Goethe a szint illetően két ellentétes véleményen volt, úgyszintén kevés köze lehetett az utóbbinak a közismert, hatszínű szinkorongóhoz is.

A 15–16. század festészete és általában az egész reneszansz-korabeli művészet, nem vonva ki a kézműipari alkotásokat, de beleértve a könyvnyomató ipar naivitásig menő alakjait és a természetből vett tárgyait, a léleknek olyan fenségességével van telítve, mely megmagyarázhatatlan és egyszerűen nem az van mondva, hogy az utánuk következő évszázadok festészete a szint, de csakis a szint illetően nem mozog a művészetnek kellő szintjén, hanem csupán az, hogy itt ismét más lélekről van szó, más az ihletettség, mert mások az utak is. Mert mi a művészet? Mondhatjuk, hogy a lélek útja. Egy adott, kijelölt út, melyet az ihlet tart megvilágítva azzal a világossággal, mely abban a fényében csak egy embernek válik láthatóvá, mindenki más számára csak tapogatódzva járható. Ugyanez áll a későbbi századok könyvnyomató és egyéb műpáiraira is. Képesek voltak és képesek ma is magasabbrendűt alkotni, de nem a matematika, hanem a technika segítségével, melyet már az ihletettség olyanná formál, hogy az egészen magasrendűvé válik.

A matematika csak a fizikai rész alátámasztására szolgál és teljesen távol áll az ihletettségtől. Lehet valaki jó mérnök vagy jó matematikus, de nem művész. A művész viszont alkothat anélkül, hogy matematikával foglalkoznék.

Most pedig, anélkül, hogy egy színvonalra óhajtanám hozni mondjuk a festőművészetet a könyvnyomató iparral, vagy szubjektíve a festőművészt a könyvnyomatóval, állíthatom, hogy a sok sematizmusból, amelyet eddig az ideig egyes fizikusok, tudósok, esetleg művészemberek állítottak fel, csak a legegyszerűbbeknek veszi hasznát úgy a művész, mint a könyvnyomató, mert azok vannak legközelebb a színélmélet tudományához. A túlzott rendszerek a könyvnyomató ipar számára, gyakorlati szempontból ítélve, értéktelenek, mert országos viszonylatban is csak egy-két üzem van abban a helyzetben, hogy olyan nagy mennyiségű festéket tartson raktáron. Azt pedig tudjuk, hogy minden rendszeren felépült szinkorongnak vannak olyan színei, amelyeket kikeverni nem lehet. De tulajdonképpen nem is ez a fontos, hanem az, hogy ihlet nélkül semmi néven nevezendő magasabbrendű emberi alkotás nem jöhet létre. Egy és ugyanazzal a festékkel, betűvel, papírral és ugyanazokkal a termelő eszközökkel két egyén két különfélet alkothat csak, mégpedig azért, mert két lélekről és két különféle lelki fényről van szó. Az ihlet itt megdönt minden matematikai számítások által föllállított színösszetételt és a művészet leg-

magasabb fokára emelheti az ezzel ellentétes diszharmoniót. A művész nincsen tekintettel a szabályokra és a matematikára, mert az ihlet mindent átformál a maga főségessége szerint és ezért a föllállított szabályokkal csak jót lehet alkotni, művészt pedig a szabályok figyelmen kívül hagyásával is.

Ha a jövő könyvnyomászai csak a matematikailag föllállított szabályok szerint óhajtanak alkotni, dolgozni, és nem az ihletettségnek, a lelki fénynek az erejére támaszkodva: akkor magasabb rendű alkotásban nem fognak gyönyörködhetni, hanem csupán agyonmechanizált, matematizált és agyonracionalizált eredményekben. Mert nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy bizonyos sematizmusok szintén nem kizárólag a matematikán épülnek föl; azoknál is legelső sorban az ihlet erejére van szükség, ha azt óhajtjuk, hogy mások is kellő eredménnyel tudjanak aszerint a sematizmus szerint működni. Ez áll a Goethe-féle legegyszerűbb hatszínű szinkorongtól kezdve a Mäser-féle 18 színű szinkorongon keresztül Ostwald 24-es szinkorongjára is. Ebben az utóbbi rendszerben is benne van az ihlet ereje és ahhoz, hogy valaki ennek a rendszernek az alapján magasabbrendűt érjen el, erre az ihleti erőre van szüksége, ellenkező esetben az eredmény nem lesz egyéb olyan szolgai utánzatnál, aminek nem lehet magasabb értéke, mert magasabbrendű csak az ihlet segédelmével megformált alkotás lehet, vagyis az olyan, amelynél az anyag és a technika annak megfelelőleg egyöntetűvé téve, illetve egységesítve van. Ismételtem tehát, a matematika ezzel ellentétben csupán a hordképességet és a termelő eszközöknél a fizikai előfeltételeket van hivatva biztosítani, mint például a gyorsajtón a nyomóhenger és a nyomóalapon pontos együttműködését azáltal, hogy a nyomóhengeren matematikai pontossággal meghatározott vastagságú nyomóhengerborítást alkalmazunk.

Ezt bizonyítják a népművészet remekei is, melyeknél semmi matematika, semmi szint, hanem kizárólag a nép lelkiségében lakozó ihlet az, melynek folytán más emberek által meg nem érthető remekek készülnek. Ott van a mezőkövesdi hímzés, a román-székelly erdélyi szőnyeg, itt a szlovák majolika, a remeknél remekebb szlovák és cseh színes hímzések, melyek a nemzeti viseletnek a magvát teszik. Mi ez? Matematika? Hol van itt a színek összeválogatását alátámasztó matematika, mint alap, mint kiinduló pont? Sehól. Csak a néplélek. És a tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ezek a népművészeti alkotások is addig az ideig

tartják meg eredeti népművészeti értéküket, amíg nem igyekeznek azokat bizonyos sematizmussal alátámasztani és béklyóba kötni. Mert igazi népművészet csak a nép lelkében élő ihlet segítségével jöhet létre.
Kosice-Kassa. Laupál Antal.

***

Laupál kolléga nevével nem először találkozunk a magyar szakirodalomban és így készségesen adunk helyet értékes sorainak ezúttal is. De most reflexióval kell élnünk, mert soraiban olyan érveket sorakoztat föl, amelyek nem teljesen helytállóak.

Először is: mi az az ihlet?

A művész sajátos ösztönénél fogva a külső vagy belső világ tényeiben a szépséget mintegy megérzi. Ezt az érzést nevezzzük általánosságban ihletnek.

Ez ihlet, eme belső ösztön hatása alatt megindul a képzelet munkája, mely a művésznél mint teremtő erő nyilatkozik meg.

A felemlített és a meg nem említett nagy és halhatatlan nevű művészek mérhetetlen kincseket érő alkotásaiban ki tudja: hány évszázad emberisége fog még ezután is áhítattal elmélyedni. Mesteri alkotásaik értékét fokozza még az is, hogy az ő idejükben nem állottak rendelkezésre azok az eszközök, amelyek alkotó tevékenységüket megkönnyítették volna.

Nekünk, többé-kevésbé polgáris gondolkodású embereknek tán bajos is a kiváló elmék alkotásainak kifürkészhetetlen mélységét vagy magasságát méregetni, vagy összehasonlítás alapján számíthatni.

Newton és Goethe fölfogásának ellentétes voltáról is szó van a fentebbi kritikában. Erről eddig nem hallottunk.

Newton matematikus volt, fizikus volt, csillagász volt és mindezek felül a világnak egyik legműveltebb embere, aki a maga idejében minden tudományokhoz értett és e téren az volt, ami Leonardo da Vinci a művészetek terén. Fölfedezésé a 20. század sem verhetné le, sőt őt földrész művelt gyermekei két évszázad óta Newton tanítványain keresztül tanulták meg, hogy a világ sötéttségét világossággá, a tudatlanságot tudássá csak az ily pozitív elme-nagyhatalmasságok alakíthatják át. Newton alapvető fölfedezései közé tartozik az is, ami bennünket a legjobban érdekel, hogy a fehér fény különböző színű sugarakból áll. A fehér sugarat prizmán keresztül széjjel lehet bontani és gyűjtő lencsével ismét fehér sugárrá egyesíteni. Newton e fölfedezése első sorban a tudományok szolgálatára, de a színkeverésnél és színek egymásmelletti alkalmazásában gyakorlati értéke is van számunkra.

Goethe, a németek nagy költője, értékes irodalmi művein kívül tanulmányai körét a

fizikára, a színek optikai helyzetére is kiterjesztette, aminek tudományos értéke ma is kétségen felül áll. Goethe foglalta elsősorban a színek tudományos alapon rendszerbe. Minden színkorong fölépítése a Goethe színkorongjának az alapján épült föl.

A nemrég elhunyt Ostwald tanár csodálatos szintörvényeit nem kevesebb, mint tíz kötetben fektette le. Ma a színeket úgy lehet megjelölni, akárcsak a kótával a zenei hangot. Ostwald megtanított bennünket arra, hogy a színeket megismerjük, osztályozzuk és hangsúlyuk szerint egymás mellett alkalmazhassuk. Az Ostwald-elmélettel a színeket úgy tudjuk mérni, mint a gép hosszúságát vagy szélességét. Tehát előre meg tudjuk állapítani, hogy minő színek alkalmazhatók egymás mellé.

Amint látható, Newton, Goethe és Ostwald tantételei nem keresztezik, hanem kiegészítik egymást.

Tudomásom szerint kassai derék kollégám gépmester. Így nyilván tudja, hogy a gépmester a nyomtatásra kerülő formát – akár a cinkográfustól, művészbembertől vagy mesterszedőtől – készen kapja és azon semmi változtatást sem színben, sem formában nem tehet, mert ezzel megbontaná azt a hatást, amit a fentnevezettek elérni akartak.

A művész, a tervező, a mesterszedő a maga – a felemlített nagy művészek műveire képest apró-cseprő – munkáját talán még ihlettel végezheti, a gépmester azonban a maga munkáját csak technikai, technológiai és gyakorlati tudásával igyekszik véghez vinni. A mai világban elveszett gépmester volna az, aki a rábizott munkát – akár az egyenletéről, akár más egyébről van szó – ihlettel akarná elvégezni, mert ezzel ellentétbe jutna a tervezővel is, meg a kalkuláció rideg valóságával is.

„A színkeverés kézikönyvé”-ről megjelent kritika – megnyugtathatom érdemes kollégámat – teljes egészében helytálló. Megkönnyíti a színkeverés terén a gépmester munkáját. Fisch József könyve különben nem is szintani könyv, hanem csak olyan gyakorlati segédkönyv a színkeveréshez, amelynek segítségével mindenféle hosszas próbálgatás nélkül lehet célhoz érni. (Lehet, hogy azelőtt ezt a munkát ihletnek vélték...)

Végül még egyet. A kollégám által föl-sorolt nagy és halhatatlan művészeknek és az emberi elme nagyhatalmasságainak alkotásait és tantételeit mi is csodálhatjuk s igénybe is vehetjük anélkül, hogy azok a mi szerényke munkakörünkkel ugyanegy kategóriába volnának vehetők. Erre kötelez a tárgyilagosság meg a nobilis szerénység.

Bauer Henrik,

a Cr. Sz. szerkesztő-bizottságának tagja.

A kalkuláció történetével

való foglalkozás talán helyes kiindulási pont lesz ama nyomdászok számára, akik szükségesnek találják, hogy ebben a rendkívül fontos kérdésben tisztán lássanak és bizonyos kalkulációs alapismeretek elsajátítására törekedjenek.

A történelmi visszapillantás előtt előbb még néhány szót a kalkuláció ügyéről általánosságban:

A gazdasági válság állandósulása következtében világszerte tapasztalható, hogy a munkaadói és munkásérdekeltségek egyre több figyelmet szentelnek a közös ipari problémáknak. Nem véletlen, ha itt is, ott is közös mozgalmat indítanak a helyzet javítására, mert ahogy kétségtelenül léteznek közös emberi ügyek, úgy vannak egy foglalkozási ágazaton, egy szakmai területen belül is közös ügyek, közös föladatak és közös érdekek.

A nyomdai munkásság szempontjából pedig nem lehet érdektelen a kalkuláció kérdése. A szennyes versenyegés, amely a nyomdaiparnak, tehát a nyomdai munkásságnak is egyik legveszedelmesebb ellensége, talán nem fájult volna el annyira, ha a helyes kalkulációra való nevelésre szakmánkban az eddiginél sokkal nagyobb súlyt helyeztek volna. A kalkulációval való foglalkozás mellett szól még az az igen fontos körülmény is, hogy a nyomdaiparban meghonosult demokrácia a nyomdai munkásnak intelligenciájánál fogva is lehetővé teszi a vezetői állások betöltését. A mai viszonyok között pedig, amikor a nem-nyomdászok éppen ezekre a vezetői állásokra pályáznak, könnyelműség volna, ha visszavonulnánk és olyan pozíciókat adnánk föl, melyekben a nyomdai munkások közül kiemelkedett üzemi és ügyviteli vezetők sikerrel érvényesültek – amellet, hogy az ősi nyomdászérvést is megőrizték.

Az itt említett érvek hatása alatt talán több szaktárs megváltoztatja idegenkedő álláspontját a kalkulációs kérdéstről. Szeretnénk minél több szaktársat meggyőzni arról, hogy az egyetemes nyomdászati tudáshoz tartozik a nyomtatványkalkuláció is, mellyel foglalkozni hálás, szép és nagyon hasznos föladat.

Miután a kalkulációval kapcsolatos néhány legégetőbb napi kérdésünket is érintettük, menjünk időben úgy ötven évvel visszafelé. Ehhez támaszpontul szolgál az Egyesületünk könyvtárából való egyik mű, mely néhai kiváló Novitzky N. László szaktárs tulajdona volt: „Über Preisberechnung

von Druckerarbeiten" („Nyomdai munkák árszámításáról”) Wunder M.-tól, a második kiadása megjelent 1888-ban, Lipcsében. A könyv előszavából kitűnik, hogy az első kiadás két évvel előbb, 1886-ban jelent meg. A szerző megállapítja, hogy dacára a grafikai irodalom sokoldalú gazdagodásának, az árkalkuláció érdekes és fontos témáját különösképpen elhanyagolják. Hozzátehetjük, hogy ezen a helyzeten az elmúlt ötven év nem sokat változtatott. A szóbanforgó kalkulációs szakmunka megjelenése előtt hasonló témáról csupán az egyik német szaklapban közölt „Tarife eines alten Buchdruckers” („Egy öreg nyomdász árszábjála”) című írást és a Svájcban levő Sankt-Gallen nyomdai tarifáját ismerte a nevezett szerző, aki könyvéhez forrásmunkául még fölhasználta a ma is létező „Klimschs Anzeiger”-nek 1874-ben megjelent egyik kalkulációs cikkét, az 1880-ik évi berlini nyomdai normális ártarifát, Waldow: „Illustrierte Encyclopädie der Graphischen Künste” (egyesületi könyvtárunkban is megvan 9025. könyvtári szám alatt) című művét és a párizsi nyomdatulajdonosoknak 1874-ben kötött árszámítási megállapodását.

Ezek az adatok ötven év előtti és még régebbi időről szólnak és a kalkulációs szakirodalom kezdetét jelzik. Már akkor is nagy szükség volt nyomtatványárszabásra és a helyes kalkuláció ismertetésére, mert a hivatkozott könyv szerzője szerint a „nyomdák közötti verseny odairányult, hogy minél alacsonyabb árakat kérjenek”, ami természetesen már akkor is odavezetett, hogy a tényleges önköltségek figyelembe vétele nélkül a nyomdák elkalkulálták magukat.

Ez a kalkulációs könyv függetlenül az akkor érvényben volt kollektív szerződést is leközli, vagyis az 1886-ban érvénybe lépett általános német nyomdásztarifát, mely a munkafeltételeket egész Németországra szólóan helyi pótlékok megállapításával szabályozta. A bérszabályzat ismertetését a szerző bizonyára azért tartotta szükségesnek, mert ez – mint ma is – egyik alapját képezi a reális kalkulációnak és az egyenlő termelési feltételeknek.

Az ötven év előtt megjelent könyv olyan tanulságokat foglal össze, melyeknek ismerete még a mai idők nyomdászainak is tanulságos. A nyomdai munkákat három csoportra osztja, és pedig 1. akcidienciakra (kereskedelmi és egyéb ügyviteli nyomtatványokra), 2. „werk”-ekre (könyvekre) és 3. ujságokra, tehát beosztása nagyjában megfelel a modern kalkulációs elveknek is. De egyébként is meglepően frissen hatnak az ötven év előtti kalkulációs irányelvek: A szövetségés számítási egysége 1000

betű, szedésnehézségeknél megfelelő pótlékkal; egyéb szedés számítása becslés szerint óra-egységár alapján; a korrektúra-olvasásért a szedésidő 15%-át, a szerzői korrektúráért megfelelő fölszámítást ajánlott. Igen alaposan van a könyvben a nyomdába fektetett tőke és az amortizáció kérdése megbeszélve, mely az elhasználódó üzemi fölserelés pótlása és megújítása miatt természetesen minden időben fontos volt. Behatóan vannak részletezve az általános rezsiköltségek, melyek a kalkulációnál már akkor is fontos szerepet játszottak, ha ugyan nem is a mai mértékben, mert a nyomdai vállalat létföltételei és az üzemi költségek nyilvántartása akkoriban még nem volt olyan bonyolult föladat, mint mostanság. A nyomtatás árkiszámításának alapja nagyjában szintén megfelelt a most is szokásosnak és a kalkulációs géptermi egységek: az óráköltség és 1000 nyomtatás árának megállapításánál a könyv szerzője minden előforduló költségelemet figyelembe vett.

Azt kellene gondolni: ha már ötven év előtt fölismerték a helyes kalkuláció és önköltségszámítás alapelveit, akkor azóta ez a kérdés már bizonyára sokat fejlődött és a nyomdaipari kalkuláció terén ma rend és bizonyosság van uralmon. A tényleges helyzet azonban ezzel a logikus következtetéssel ellentétben áll. Azt sem lehet ugyan állítani, hogy az illetékes egyesületi tényezők egyáltalában nem törődtek volna a nyomdai munkák kalkulációjával. A budapesti Főnökegyesület már békeidőben is irányárakat dolgozott ki, de főleg a háborút követő évek zűrzavarában igyekezett a nyomdai munkák vállalása körül kalkulációs rendet teremteni.

Ezen a téren legnagyobb szabású akciónak tekinthető a Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete kezdeményezésére 1925-ben rendezett nyomdaipari kalkulációs tanfolyam. Az érdeklődés a tanfolyam iránt oly nagy volt, hogy meg kellett ismételní. A kalkulációs tanfolyam célja az volt, hogy fölvilágosító munkával, előadás-sorozatokban az árképződésről és költség-elemzésről a hallgatók tiszta képet nyerjenek és a szakembereket meggyőzzék arról, hogy a Főnökegyesület által közreadott minimális munkaárszabály megalkotásánál a valódi ténykörülmények voltak mértékadók. A Főnökegyesület a szennykonkurrenca ellen így akart harcolni, s az előadások folyamán az előadóknak sikerült is kimutatniok, hogy az irányárak reálisak és indokoltak. Az előadások összegyűjtve könyv-alakban is megjelentek és a továbbképző szaktanfolyamaink 1933-ban a nyomdai

munkásság részére tartott kalkulációs előadások alapját képezték.

Sajnos, a gazdasági világválságban föl lépett széthúzást és szennyes versenyt nem fekezhette meg az a rendteremtési kísérlet, amelyet a minimális nyomtatványtarifa és a kalkulációs tanfolyamok képviseltek. A verseny közben annyira kiéleződött, hogy a nyomdák esetleg minden kalkuláció nélkül is hajlandóságot mutattak a munkavállalásra. De éppen a minden áron való versengés kell hogy észre térítse mindazokat, akik lecsúsznak a reális kalkulációs alapról. Be kell látni, hogy az eszeveszett verseny lejtőjén nincsen megállás, hanem csak mélybe való zuhanás. Szinte napról napra ismétlődő, bőséges tapasztalatok bizonyítják ez állítás igaz voltát.

Kidolgozták a könyvnyomdai munkákra vonatkozó minimális árszabályt, tartottak kalkulációs tanfolyamokat, hogy meggyőzően kimutassák az árszabály alaposságát és lelkiismeretes kidolgozását. A konkurrenca azonban abban a hitben, hogy a másik nyomda a tarifán alul kalkulál, egyre jobban leszállította az árakat és bekövetkeztek még a kollektív szerződés alapján álló nyomdaüzemek körében is a mai áldatlan irreális állapotok.

Pedig a nyomdaipar boldogulását kalkulációs vonatkozásban semmi sem biztosíthatná jobban, mint a közösen megállapított nyomdai munkák árszabása. Ezt azonban a nyomdák, sajnos, még a legjobb időkben sem tartották be egészen és a mai körülményekkel és az eshetőségekkel számolva: alig lehet remélní, hogy a nyomdaipar a közel jövőben az egységes elvek alapján kidolgozott kalkulációra térjen át.

Éppen ezért sohasem volt nagyobb szükség arra, mint ma, hogy a nyomdai munkák vállalásánál az egyéni kalkulációs tudás érvényesüljön. A kalkulációs föladatakkal foglalkozó nyomdászoknak kötelessége, hogy minél jobban elmélyedjen az üzemi költségek pontos elemzésébe, a költség-tényezők osztályozásába, mert csak az összes költségek pontos ismerete alapján lehet reálisan és szakszerűen kalkulálni.

A nyomdai munkák kalkulációja azonban nem csupán adminisztrációs föladat, hanem – mint minden kalkuláció – az előállítandó termékben foglalt munkaföladatoknak részekre bontása és azoknak összecszerű megállapítása a legelőnyösebb munkamenet betartásával. A kalkulációhoz tehát kitűnő szakképzettség is kell és így mindenképpen szükséges és igazi nyomdászati hivatásnak tekintendő a kalkulációval és az ezzel kapcsolatos kérdésekkel való beható foglalkozás. Székely Artúr II.

A vonal szerepe a hirdetésben

Amint a címből is érthető, csak a szedés eme kisebb területén óhajtunk maradni, mert hiszen tudjuk, hogy a szedés különböző ágazataiban is egyaránt fontos szerepe van a vonalnak. Azokat a hirdetéseket sem érintjük, amelyeket azzal az utasítással adnak munkába, hogy „keret nélkül szedendők”, ami azt jelenti, hogy lehetőleg még aláhúzásként sem alkalmazható vonal.

A vonal mindenfajta formaképzés alapelve. A betű is vonalból alakult ki, melyet az önállóan alkalmazott vonal kezdettől fogva követ. Az ólombaöntött betű mellett

pedig mint különféle hosszúságú és szélességű ólom- és rézvonal, a szedő legjobb segítő eszköze. Akármilyen típusú is a betű, a vonallal mindig összhangban van. A nyomdászművészet örök időkre szóló példaképei a 15. század olasz őstipográfusainak a művei. Ezek nyomtatóelemei között pedig egyéb sincs, csak vonal. Vonalt a betű és vonal az illusztráció is. A vonal tehát a legtermészetesebb tipográfiai ornamentum.

Legegyszerűbb alkalmazási módja az, amikor mint egyszerű keret, aláhúzás vagy elválasztó vonal képében szerepel. Fölhasználati lehetőségének csúcspontját pedig azok a műlapok is mutatják, amelyek már a művészi képábrázolásig jutottak el. (Itten különösen a régebbi időkben előfordult munkákra gondolunk, melyeket egyes szedők művészi készséggel párosult türelme hozott létre. Gyakorlatban, a mindennapi munkában természetesen a mai idők egyszerűbb ábrázolásai a célszerűek.) A vonalt a hirdetések szedésénél is kiegészítő eszköznek tekintjük, fölhasználási módját a mindenkori ízlés, gazdasági lehetőség és az adott helyzet befolyásolja.

Ha nézzük a különböző korokban készült munkákat, láthatjuk, hogy az egyszerű vonal, betű és a különböző stílusú díszítőelemek miként való felhasználása hatással van a hirdetésekre is. A 90-es évek hirdetéseinél láthatjuk, hogy a betűöntődék ugyancsak kiszolgálták, irányították az akkori ízlést. Különféle stílusú vonal- és keretkombinációk nagy halmaza, valamint különféle nagyságú és típusú betűk alkalmazása ugyanazon szedésben (ahány sor, annyiféle betű) jellemzik ezeket a hirdetéseket.

Párhuzamot vonva a vonalak újabb alkalmazási módja és az abban az időben divatos oszlopos, boltíves vonalépitmények között: határozottan megállapítható az építőművészet hatása a betűszedés stílusára. Míg régen

KÚN ERNŐ ÉS TÁRSA

Összes háztartási cikkek, zománc- és alumíniumedények, fürdőszobafelszerelések, üveg- és porcellánárak, kályhák, tűzhelyek, bútortavasítások, fogasok, bőröndárak, lombfűrészeti cikkek, mindenféle szerszámok, függönytartók, lakásdekorációs cikkek és különféle faárak országos nagyáruháza

BUDAPEST

VII, ERZSÉBET KÖRÚT 63. SZ.

TELEFÓN: 1-353-13, 1-323-36

6. példa. A sok szöveget egy vonallal így is összefoghatjuk. A vonal mindig azon a felén legyen, ahol el kell határolni a többi hirdetéstől, föltéve, hogy a szövegcsoport másik oldala nem kívánja a kiegyensúlyozást.

szinte valóságos építményeket varázsoltak papírosra, addig ma gyakran a betűk és vonalak kombinációja a mai idők újabb építményeinek vonalvezetésével és kiegyensúlyozásával mutat rokonságot.

1900 körül az úgynevezett szecessziós stílus jött a maga kacskaringós és reszketeg vonalaival divatba. A betűk már nem olyan sokfélék egyazon szedésben. Azután tért hódít az egyenes vonal, leginkább az úgynevezett „kasztlis” modorban és különösen ekkor alkalmazták a vonalat sorkitöltőnek is; ez ma már természetesen erőltetettnek hat. Teljesen fölösleges is.

Ugyancsak nyomot hagyott a hirdetésekben a hajlított sorok divatja is és ez hatás-

OMEGA

MŰSZAKI
KERESKEDÉS

XI, HORTHY MIKLÓS ÚT 32
TELEFÓN: 1-690-10

Autó-, gőzhenger-, gép-, transzformátor- és turbinaalajok. Gépszírok. Kocsikenőcs. Izzólámpák és villamossági cikkek. Villamos zseblámpák. Gépszij. Rádiókhoz alkatrészek.

2. példa. A vonal arányosan tagolja a szedést és egyensúlyozza a fősor, baloldalt a sorok egyenlőtlenségét lezárja, egyben a hirdetés ú. n. „blickfang”-ját képezi.

SZOBAFESTŐ ÉS MÁZOLÓ

KENDER ISTVÁN, BUDAPEST
IX, VIOLA UCCA 2. TEL. 1-392-18

1. példa. Egyszerű megoldás, kerettel. Betűk kisebbek, hogy inkább üresség maradjon a kereten belül. Ha középre zárunk minden sort, ekkor is jó a fehérség kétoldalt.

A LEGKEDVESEBB KERTHELYISÉG!

ANGOL PARK

EZER SZÓRAKOZÁSI!

4. példa. „Játékos” vonalvezetés – mely úgy jó, ha szűrkeségével a háttérben marad – s a szöveget egybefogja. A két vastag vonal pedig a fősor jól kihangsúlyozza.

TELEFÓN: 1-894-36

RÉTFALUSSY M.

FINOM BŐRÁRUKÜLÖNLÉGESSÉGEK.
EXKLUZÍV BÖRDISZMŰÁRU-DIVATCIKKEINK
DŰS VÁLASZTKÉBAN.

BUDAPEST V. KER., ERZSÉBET TÉR 5. SZÁM

9. példa. Kíndulópontja a nagy „R” betű. A párhuzamos vonalak alkalmazásának lehetősége ez esetben a szöveg tagolásából eredt, amely fokozta a hirdetés hatását.

Kender István

szobafestő és mázoló

Budapest IX,
Viola ucca 18
Tel.: 1-392-18

5. példa. Az arányos térelosztás a világos és sötét kontraszthatással párosul a vonal segítségével. Az arányos felezési vonal a szedés tengelyét adja. (Arány: 3:5.)

sal volt a vonalfölhasználásra. Különbé ekkor divatos díszítőelemekkel együtt keretnél, sorcsoportok alátámasztásánál és kiegyensúlyozásánál jut szerephez. A régente majdnem mindig zárt keret most már föl-bomlik, sokszor a sorok alkotják vagy egészítik ki a hirdetések keretrészeit vonalakkal, ú. n. „blickfang”-okkal kombinálva. Ilyen pillantásrögzítő elemekről lévén szó, megjegyezzük, hogy ezeknek egyes darabjait ma is fölhasználjuk, de ha nem helyes érzékel alkalmazzuk: bántó hatásúak. Ezt mindig akkor érezzük, ha nincsenek megfelelő helyükön a szedés kompozíciójában, hanem úgy szólnak külön élnék.

A vonalak alkalmazásakor figyelemmel kell lennünk arra, hogy ne zsúfoljuk tele minden hirdetésünket, mert oldalba tördelve nyugtalanító hatásúak, jóllehet hogy egyenként mindegyik megfelelően hat. Ha tudjuk előre a hirdetés helyét, vagy az egyedülállóan szerepel: a jó hatás biztosítottabb lehet.

A ma hirdetés-szedőjének is kincse az ólomvonal, csak sokszor az a baj, hogy a

nyomdákban lakat alatt őrzik. Elmondhatjuk, hogy gyakran, amikor a szedő eljut odáig, hogy a lakat kinyíljon, kiderül, hogy sokszor éppen az nincs, amire pillanatnyilag szüksége volna.

Minél kevesebb a szöveg, annál több a lehetőség a vonal alkalmazására. A vonallal kiegyensúlyozhatjuk a szedéscsoportok foltjait és a pillantást lenyűgöző pontja is lehet a hirdetésnek. Ritmust, elevenséget kölcsönözhet, ha megfelelően alkalmazzuk. Leggyakrabban vízszintesen vagy függőlegesen szedjük. Átlósan, görögös szóval diagonálisan (amikor az egyenes vonal két vége nem vízszintesen áll egymással szemben) és hajlítva már ritkábban látjuk. (Ez érthető, mert technikai kivitele nehezebb. Az mindenesetre bizonyos, hogy feltűnőbbé teszi a hirdetést.)

A vonalak felhasználásának módjait nagyjából négy csoportra osztjuk, mely csoportok mindegyike a vonalak más és más alkalmazását mutatja. Amikor pedig hozzáfogunk valamely hirdetés szedéséhez, szemünk előtt elvonnulnak ezek a lehetőségek

és általában nagyon jelentékenyen megkönnyítik a föladat megoldását.

1. csoport. (1. sz. példa.) Ebbe a csoportba sorozhatjuk a leggyakrabban előforduló keretes hirdetések. A vékony vagy vastagabb vonalak és ezeknek váltakozása, valamint a vonal körzetfélével kombinálva alkotja a keretet.

A kerettel elhatárolt hirdetésfölületen a szövegrész változatos elhelyezését kell szem előtt tartani. Ezek közé tartoznak: 1. szöveg a lehető legnagyobb betűkből szedve, középre zárt sorok, semmi üres rész nem hagyva; 2. szöveg kisebb betűkből, hogy körülötte több „levegő” legyen; 3. jobbról, balról, alul vagy felül – lehetőleg arányos térelosztás alapján – megfelelő üresség; 4. a kereten belül vonallal elosztott térbe helyezve a szöveget, amit általában mindig értelem szerint kell csoportosítani.

Általában helyes a kontraszthatásra törekedni: világos és sötét betűk váltakozva. Sötét kerethez világos betűk és fordítva. Arányok betartása fontos. Ha szükséges, vonalakkal húzunk alá egyes sorokat vagy

SZOBAFESTŐ ÉS MÁZOLÓ

KENDER ISTVÁN BUDAPEST
IX, VIOLA U. 28. TEL.: 1-392-18

8. példa. Kevés szövegű hirdetés, melyen különösen azt figyelhetjük meg, hogy a kétoldal, szürkén ható vonalak előtérbe tolják a ritmikus hatást kiváltó fősorokat.

O MEGA

MŰSZAKI KERESKEDÉS
XI, HORTHY MIKLÓS ÚT 32
TELEFÓN: 1-690-10

3. példa. Figyelmeztető pontja az „O” betű. Az ilyen megoldásoknál, mivel a keret nem tér önmagába vissza, bizonyos irányban való haladást, lendületet érzünk.

BÉLYEGZŐK VÉSETEK VIGNETTÁK

Arkossy Lajos

Budapest IV, Régi posta ucca 11
Telefón: 1-263-69

7. példa. A szövegadnia lehetőség kihasználása a vonalak ritmikus alkalmazásával. (Fekvő megoldásban az alsó részt a fősorok jobb feléhez kapcsolnók vonalkeretben.)

sorcsoportokat. Helyesnek tartjuk, hogyha a vonal mint aláhúzás szerepel, olyan vastag legyen, mint az aláhúzott betű képe. Gyakran van azonban olyan eset, amikor a szedés szerkezete megkívánja, hogy vastagabb vagy vékonyabb legyen, mint annak a betűnek a képe, amely alatt alkalmazzuk.

II. csoport. (2–5. sz. példák.) Az egyforma hatású vonalokból – esetleg körzetből – szedett hirdetésektől eltérő vagy egyik-másik oldalán nyitott keretű hirdetések: 1. a zárt keret megfelelő helyen sötétebb vonallal egy vagy több helyen megtörve; 2. keretes hirdetések, amelyekben a szöveg kiegyensúlyozása úgy alakítja a keretet, hogy valamelyik oldalán megszakad a folytonossága.

III. csoport. (6–8. példák.) Vonalak szabadon alkalmazva: 1. alul és fölül vagy kétoldalt vonallal elhatárolt mezők; függőleges és vízszintes vonalak egy szedésben (mind a kettő egyforma vastag vagy egyik vékonyabb); 2. a különféle vonalak bármilyen irányban alkalmazva, egészen a tónuszerű megoldásig.

IV. csoport. (9–12. példák.) Ritkább, eredetiségre való törekvést eláruló hirdetések, amelyekben már a vonalak felhasználásának legmagasabb foka érvényre juthat: 1. betűk (leggyakrabban iniciálék), sorok (akár negatív vagy pozitív) vonalokból eredve; 2. egyes tárgyak leegyszerűsített ábrázolása oly módon, hogy esetleg a hirdetés lényegét és célját mégjobban kidomborítsuk.

Főbb vonásaiban érintettük a vonalak felhasználásának módjait, amit szemléltető módon egészítenek ki az e lap hasábjain bemutatott hirdetéspéldák.

Befejezésül még egypár szót.

A szedésbeli elgondolásoknál nemcsak az a fontos, hogy megérezzük, mi hiányzik abból a szedésből, hanem azt is meg kell látnunk, hogy mi felesleges rajta. (Pl: Ha egy szedésben megfelelően kiegyensúlyoztuk a sorcsoportokat függőleges és vízszintes vonallal, ne tompítsuk azok hatását azzal, hogy különböző vastagságú vonalakkal aláhúzzunk egyes sorokat, amelyek amúgy is elég feltűnőek.)

Amikor vékony és vastag vonalat, világos és sötét betűt használunk egy szedésben, jó hatást érünk el, ha a vékony vonal a világos betű vonalának felel meg, a vastag pedig a sötét betű vonalvastagságát „hívja vissza”.

Tervezni nem mindig tudunk úgy, hogy az egész szedés képe teljesen kialakuljon képzetünkben. Éppen ezért szükséges a gyorsvázlat. Ha egy ötletből kiindulunk – lehet az egy vonal elhelyezése a fősorral a szedéssík akármelyik pontján, iniciálé vagy másfajta a szöveg értelméből kiinduló ábrázolás – a többi szöveget úgy szedjük hozzá, hogy ezáltal az ötletet mégjobban kidomborítsuk. Helyes arányérzékünk pedig – melynek fejlesztésére igen alkalmas eszköz az arany metszet alapján való munkálkodás –

10. példa. A vonalból szedett kezdőbetűktől egy lépés: a megfelelő szélességű vonal alapja lehet negatív kezdőbetűnek és egyben újabb vonalkapcsolásoknak is.

megkönnyíti ennek a célnak elérését. Wanko Vilmos szaktársunk lapunk 3. és 4. számában ismertette az arany metszet lényegét. Ennek az alapján dolgozva, később annyira kifejlődik arányérzékünk, hogy méretegetés nélkül is megérezzük a betűk és sorcsoportok helyes arányát. Horváth Ferenc.

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

RÉZLÉNIAGYÁR

KÖNYVKÖTÉSZETI
ANYAGOK

BUDAPEST
VI, DESSEWFFY U. 32
TEL.: 1-223-70, 1-271-18

11. példa. A hirdetés fekete vonalokból és sötétebb betűkből szedett része a vékony vonallal határolt mező mögött érezhető – második síkban. (A régi hirdetések között is találhatunk egymásra épített síkokat az akkori cikornyás modorban.) Alul egész fekete folt is megfelel.

12. példa. A ritkább lehetőségek közé tartozik, amikor a szöveg értelméből kiindulva, ilyen kifejező formában szedhetjük hirdetésünket. Itt a háttér egyben figyelemkeltő folt is, melynek felső vonala lehetne vízszintes is, de így jobban kiemelkedik a többi hirdetés közül.

193. oldal

Szedéstervezetek különböző nyomdákban. A levélfej tervezője Schneider J. (Codex-nyomda), az alul levő cégjegyé pedig Horváth Lános III. (Világosság-nyomda).

GRAFIKAI GÉPEK GYÁRA ÉS JAVÍTÓMŰHELYE

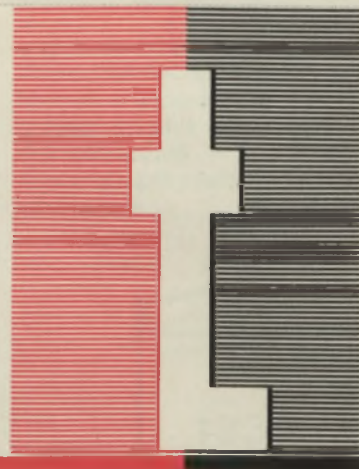
BUDAPEST VIII, KENDER UCCA 72. TELEFÓN: 1-372-59

Budapest, 193

tatatóvárosi üveggyár

**üvegcsiszolás
üveghajlítás
üvegmintázás**

lerakat: budapest v, váci ucca 12. tel. 1-232-22

**kerámia
porcellán
tükörárak**

194. oldal

Mutató a budapesti akcicens- és merkantilis-szedők munkáiból. Mind a levélfej,
mind pedig a cégkártya Harsányi Dezső (Révai-nyomda) munkája.

MINDENKOR MI HOZZUK

A KALAPDIVAT
TERÉN
A LEGÚJABBAT

MARKOVITS NŐI KALAP

195. oldal

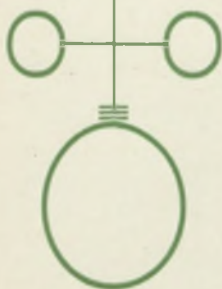
Gyakorlati példák a kereskedelmi tipográfia munkaköréből. A felső vignettát tervezte Schneider Jenő, a Codex-nyomda vezetője. Az alul levő cégjegy a továbbképző tancsoportokon készült; tervezője Hannig Ferenc. A vignetta ólomba-metszését Ifj. Novák László végezte.

HARANGI JÁNOS

VILLAMOSSÁGI ÉS RÁDIÓKERESKEDŐ
BUDAPEST VI, BÉKE U. 3

BUDAPEST, 193

KOMOR
SZŐRME-
SZALÓN

TELEFÓN: 1-837-98

Szörmekabátok, kepek,
rókaboák, prémezések
jó minőségben és szolid
árakon. Javításokat és
átalakításokat, minden-
nemű megóvásokat is
elvállalok. Rendeléseket
rövid időn belül készítek.

IV, KECSKEMÉTI UCCA 15. (KÉPIRO U. SAROK)

196. oldal

Gyakorlati példák a kereskedelmi nyomtatványok köréből. A levélfejet Stancel Ferenc tervezte a továbbképző munkacsoportokon, az alulra helyezett cégkártyát pedig Horváth János III. tervezte és szedte a Világosság-nyomdában.

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Használjon

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron megbízható és kifogástalan

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

Miron nem égeti a bőrt

MIRON

fedő-bőrfestéket!

A bőroket tudvalevőleg különböző módokon cserzik és készítik ki. **Vannak olyan cserzésű és kikészítésű bőrök, amelyek a nitro-cellulóz-festéket nem tudják jól megkötni, mert apró, sűrű, síma pórusaikba nem tud beszívódni, megtapadni. A MIRON bőrfesték ennek figyelembevételével készül és kizárja annak lehetőségét, hogy a festék bármilyen bőrről is leperegjen. Ezért használjon kizárólag valódi MIRON bőrfestéket.**

Miron Vegyészeti Gyár Rt

Budapest VI, Arany János ucca 3

Tisztelt üzletfeleim szíves tudomására hozom,

hogy a világszerte lejobban elterjedt varró-
Világmarkás
gépekből lerakatot nyitottam és azokból

igen nagy raktárt rendeztem be. Hosszú évek
varrógépek
után tehát ismét beszerezhető az elismerten

lejobbaknak bizonyult mindama varrógépek

bármelyike, amelyek úgy háztartási, mint üzleti

célokra a legalkalmasabb és legtökéletesebb

technikai alkotások. Raktáramban közel ezer

különböző típusú modellt tartok készenlétben

BONYHAI DÉNES

BUDAPEST IV
Múzeum körút 9

TELEFON
1-454-27

PICKLER MENYHÉRT

ELISMERTEN ELSŐRANGÚ
KESZTYŰK
ÉS NŐI FÜZŐK
FORMÁBAN ÉS MINŐSÉGBEN KIVÁLÓAK

K E S Z T Y Ű G Y Á R O S

V, DEÁK FERENC UCCA 23. FIÓK: KECSKEMÉTI UCCA 77. SZÁM

CÍMFESTŐ

KISPEST, EGGERT UCCA 48

199. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szak kulturális munkacsoportjainak tevékenységéből. A levélpapírost Paxián Péter, a cégjegyet Sütő László tervezte. Az ólommetzés Stanczel Ferenc munkája.

ERKELMANN

GYARMATÁRU-NAGYKERESKEDÉSE
BUDAPEST, KIRÁLYHÁGÓ UCCA 45. SZÁM

CÉGTULAJDONOS
ERKELMANN BERTALAN

EXPORT-IMPORT A VILÁG MINDEN TÁJÁRÓL. TELEFÓN: 1-884-32, 1-885-36

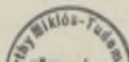

**GALAMBOS IVÁN
FONÁLKERESKEDÉSE
IV, VÁCI UCCA 2**

KÉZIMUNKA, FÜGGÖNY, AGYTERÍTŐ ÉS SZÖNYEGANYAGOK

200. oldal

Mutatvány a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakkulturális továbbképző csoportjainak munkásságából. Mind a két nyomtatvány tervezője Sztraka Zoltán.

A szakbeli továbbképzés

munkája október hó 5-én vette kezdetét a Könyvnyomdai Munkások Egyesületében. Ez a munka immár 13, a nyomdászszervezetnek mintegy alosztályát tevő egykori Szakkör szakkurzusainak hozzászámításával 37 esztendeje folyik, s nagy része van a magyar nyomdaipar színvonalának nyugateurópai magaslaton való fönntartásában. Egy emberöltő tapasztalatai alapján, mind biztosabb alapokon és mind jelesebb fölkészüléssel teljesítődik most már a továbbképzés munkája, s évvégi kiállításainak a bizonyítékai annak, hogy mennyire helyes úton járunk, s hogy mennyi kiaknázásra alkalmas kincs rejtőzködik a továbbképzés szükséges voltát fölismert és szorgalmasan tanulgató nyomdász-tömegek lelkében.

Az Egyesület szakkulturális tancsoportjaira most is szízen föllüli számban jelentkeztek kollégáink. Különösen örvendetes jelenség ifjúságunknak a növekvő érdeklődése a szakbeli technika kérdései s az ezzel kapcsolatos ismeretkörök iránt.

A továbbképző munka „hivatalosan” hétfő délutánonként folyik a Gutenberg-Otthon különböző termeiben, de az itt végzett munkát bőséges házi föladattal tetézik meg szorgalmas résztvevőink, úgyhogy némelyik derék kollégánk husz-harminc órát is tanul és gyakorolgat egy-egy héten. Mentől jobban belemerül így a tanulmányaiba: annál nagyobb kiterjedésűnek s annál nehezebben kimeríthetőnek látja Gutenberg apánk művészetét.

A nyomdász horizont eme tágulásán fordul minden. Mentől nagyobb területet tudunk belátni a sokszorosító technikák és sokszorosító művészetek birodalmából: annál hatalmasabb hullámokat vet lelkünkben a tanulás és tudás ambíciója, s annál bensőségebben érezzük kötelességeinket a nyomdaipar és a nyomdászközösség iránt.

A Gutenberg-Otthon egyik teremében Dukai Károly irányításával az ólom- és linoleumlemezek metszése gyakorlódik. Ez a technika pompás készség az olyan nyomdász számára, aki ért valamit a rajzolásához, azonfölül pedig alapos ismeretei vannak a betűszedő készítéséhez és meszterfogások köréből. Az ilyen nyomdász a metszés készségének birtokában akármelyik kis nyomdában is elismerésre méltó dolgokat produkálhat, s különösen a reklámas nyomtatványokat illetően napról napra újabb meglepetésekkel léphet fönöke és a megrendelő publikum elé. Éppen ezért ennek a

technikának elsajátítása elsőrendű fontosságú a törekvő hirdetés-, merkantilis- és akcidens-szedőre nézvést. Az e tancsoporton fölhasznált nagymennyiségű ólomlemez a Világosság-nyomda igazgatósága áldozatkészségének köszönhetjük.

Más termekben nyomtatványtervezéssel, vázlatozással foglalkoznak tancsoportjaink tagjai. Wanko Vilmos kollégánk, illetőleg betegsége idején helyettesítője, Horváth Ferenc most a hirdetések szedését tanítja, az ennek során fölmerülő tömérdek tudnivalóval. Az október 26-i tananyagot szűkre fogva meg is találhatjuk lapunknak ebben a számában, a 190–192. oldalakon. Spitz Adolf a régi idők neves mesterszedője; tancsoportjának munkaköre felöleli a merkantilis és akcidens szedést, fő-fő figyelmet fordítva mindenütt a pontos vázlatozásra és a tipografikus anyagokhoz való alkalmazkodásra. Kun Mihály kollégánk munkacsoportján a tipografikus látáshatár utat keres a grafikus művészetek szabadabb tájai felé. E csoport főleg a reklámas nyomtatványok tervezésének és a modern könyvművészetnek a problémáival viaskodik.

A vázlatkészítő csoportok meg az ólom-metsző csoport munkássága hatalmas kvótával van képviselve a Grafikai Szemle mellékletei között. Borítékunk is jobbára e csoportok valamelyik tagjának agybeli és kézi munkája.

E gyakorlatias tantárgyak mellett nagy súlyt helyezünk a magyar nyelv és helyesírás tanítására is, amely valamikor teljesen elhanyagolt része volt a nyomdászati szak-kultúrának. Pedig ennek az ismeretkörnek a buzgó művelése sokkal fontosabb a betűszedőre nézve, mint azt közönségesen gondolják. A nyomdász nem lehet hivatott, jó tolmácsolója az író gondolatainak, ha a kéziratot – amely a helyesírási finomságok tekintetében majd mindig fogyatékos – nem tudja hibátlanul ólomba átvinni. A magyar nyelv ortográfiája pedig egyéb nyelvekhez képest hallatlanul nehéz, s még többévtizedes gyakorlatú korrektorok számára is bőven akad benne kemény dió. Ez tette szükségessé, hogy a továbbképző tancsoportok mindenikén foglalkozunk a nyelvi és helyesírási kérdésekkel, még pedig kiegészítő tantárgyképpen, s a többihez hasonlóan: könnyen megérthető és teljesen gyakorlatias alapon.

A szakbeli továbbképző tancsoportokon való részvételt állandóan nyitva tartjuk az érdeklődők részére, de természetesen csak Könyvnyomdai Munkások Egyesületének tagjairól lehet ebben a tekintetben szó. Jelentkezés ideje: minden hétfőn délután 3 órától kezdve.

Az új betűk meg a gépmester

A betűk elkészítése olyan művészi munka, amelynél a művészi elképzelésnek és tudásnak mindig tág tere nyílt. Minden kor kitermelte a maga jellemző stílusát, és a betűöntődék tömegesen ontották a piacra a legkülönbözőbb alakú betűfajokat. Az újabb és újabb stílusirányzatok pedig a díszítő elemek tömegeit hívták elő.

Jó betűtípus csak az lehet, amely a művészi célok tökéletes elérése mellett a gyakorlati szempontokat is figyelembe veszi. Hiába duskálunk tehát örökbecsű dolgokban, azok értéke soha nem lehet teljes, ha a gyakorlati célok megvalósítását is nem igyekszenek betölteni. Az a kérdés tehát: hol is lehetne új betűtípusaink gyakorlati javításokat eszközölni. Felelet: a betű síkján.

Próbáljuk ezt az állításunkat példával megvilágosítani. A gépmester beemel nyolc kvart oldalt, mondjuk, hogy éppen egy hajózási vállalat prospektusát. A betű vadonat új, teljesen egészséges, mert még nem látott gépmestert és „klopfholc”-ot; lénia, stég is, egyszerűval minden új. Minden ragyog és minden nyomtatótényező a legminuciózusabb pontossággal egyenletes magasságú. A nyomtatógép szintén legújabb típusú, csiszolt nyomóhengere a milliméter századrésze is reagál, egyszerűval minden pontos, minden egyenletes.

A gépmester beemel, revíziót készít, aztán készít még egy levonatot és előveszi az ollót és a kést és elkezd – mit kezd el? – egyengetni! Vajjon mit egyengethet és mi dolga van neki ezen az új anyagon? Hiszen minden új és egyforma síkban van!

Csak amikor a nyomtatott ívet megfordítjuk a hátuljára, akkor tűnik ki, hogy az összes finom léniaikat egyszer ki kell vágni, ugyancsak az összes mínuszokat ki kell irtani, ami jó egy órát vesz el. Aztán jobban megnézve az ívet, azt tapasztalja gépmesterünk, hogy a kövér léniaikat és kövér sorokat egy-egy flórpostával fel kell erősíteni, sőt a vastagabb 3–4 cicerós sorok még két lap flórpostát is kérnek ugyanakkor, amikor az ugyancsak 3–4 cicerós túlfinom vonalú betűt esetleg ki kell vágni. A gépmester tehát a vadonat új anyagával és gépével esetleg csak jó másfélórát egyengetés után indulhat. A nyomóhengere persze a rára-kott egyengetés folytán elveszti gömbölyűségét és plasztikussá válik, ami a gyűrődésnek, a „falc”-nak melegágya és az ingadozó regiszter előhírnöke.

Mit lehetne itt tenni, hogy ez a kérdés racionálisan meg legyen oldva? Nem-e

lehetne ezt oly módon megoldani, hogy hagyjuk meg a nyomóhengert gömbölyűnek és alakítsuk át a nyomtatótényezőket, a nyomóformát plasztikussá? Elvégre ha azt a vastag, kővér betűfaját két flórpostával állandóan fel kell erősíteni – mégpedig 10–15 éven keresztül, mely idő alatt a gépmester sok ezer pengőt „curichtol” bele –, miért ne lehetne azt a betűfaját mingyárt ezzel a két flórpostával magasabbra készíteni? És miért ne lehetnének a finom léniák, meg a mínuszok és hasonló nyomtatótényezők annyival alacsonyabbak, hogy ne kelljen azokat állandóan kivagdosni? Jól-lehet elődeinknek a régi rendszer jó volt, a mai viszonyok között azonban ezen változtatni kellene.

A német gépmesterek Nürnbergben kongresszust tartottak, hogy megoldják az egy-séges egyengetés kérdését. Azt hiszem, hogy ezen a téren a hazai nyomdák egy része megelőzte a németeket. Ezeknél ugyanis egyáltalában nem egyengetnek; ebben aztán egységesekek!

Ezek után próbáljunk meg még egy elméleti lépést tenni ezen a területen. Valamely háromcicerós kővér római egyes számnál például igen jól észre vesszük, hogy a betű bajuszai, segédvonalai már átnyomják a papírost, míg a közepét a betűnek az új betűnél is alá kell rakni, ami aztán idő előtti gyors kopást idéz elő. Szinte magától bukkan fel az a kérdés, hogy a sok és drága egyengetés helyett nem-e lehetne a betűk felső síkját plasztikussá tenni? Miért ne feküdhetnének a betűknek hajszárvonalai mélyebben és a vastag vonalai pedig magasabban?

Nem lennék tárgyilagos, ha nem térnék ki arra, hogy a normalizálás idejében a németek Din-bizottsága foglalkozott ezzel a kérdéssel, de az eredmény csak annyi volt, hogy megállapították: a finom lénia hány század milliméterrel legyen alacsonyabb, mint a többi nyomtatóidom.!

Mi, gépmesterek, mégis igyekezzünk ezt a kérdést, bár jórészt magunkra hagyatva, megoldani. Ugyanis a jó gépmester „racionalizál” – ha ugyan idő jut rá –; például azt a szedésoldalt, amelyből történetesen 16 öntvény fog készülni: elkéri, aztán a vastagabb sorokat a szedés alatt rakja alá egy-egy jó erős papirossal. Az eredmény meglepően jó. Az a tapasztalásunk, ha egy-egy ilyen vastag sort matricázás előtt – a szedés alatt – alulról egyszer alá rakunk, az többet ér, mint ha fönt a nyomóhengeren háromszor tennők azt.

Egy másik fontos része az ilyen előmunkálatnak, hogy öntés előtt a gépmester elkéri a matricát és annak a hátán előgyenget; kirakja ugyanis az egyes, rendszerint erősen nyomtatódó részeket, a finom és pontozott léniákat, egyedül álló sorokat jó vastag, 70–80 kg-os papirossal. Az egész művelet egy negyedóra alatt megvan, s egy 70 : 100-as formánál 25–30% időmegtakarítás is elérhető vele. Ilyesmiben áll az igazi racionalizmus.

A gépmester ügyes-bajos dolgain bizony igen sokat segítene, ha minden ilyen munkát az öntődébe-adás előtt vele is megbeszelnének. Sajnos, erre nem mindenütt kerül rá a sor. A gépmester egyszerűen kézbe kapja az ő tizenhat öntvényét, mormog valamit, amit a papíros nem bír el, aztán egyenget és egyenget az öntvény alatt és a nyomóhengeren, miközben ott járnak körülötte az arra hivatottak órával a kézben, a munka pedig nem megy úgy, ahogy kívánatos volna és nem megy úgy, ahogy kellene is mennie. Mi tehát a konzekvencia? Ha a racionalizálást reális területre akarjuk átvinni, akkor ezen a területen is – mint mindig és mindenütt – dolgozzunk össze a gépmesterrel és adjuk meg neki azokat a lehetőségeket, melyeknek segítségével ki lehessen elégíteni mindazon igényeket, melyeket vele szemben támasztanak.

Lakenbach Artúr.

Elmélet és gyakorlat

címmel válaszolt Nánási Gábor, kitűnő bukaresti szakoktató kollégánk az e lapunk júliusi számában megjelent cikkekcsémre. Elősméri az állításomat; hogy a „ma” gépmesterének jóval több elméleti szaktudásra van szüksége, mint a réginek. Ugyanakkor úgy érzi, hogy nem méltányoltam eléggé a régi gépmesterek szaktudását, védelmükre kel és többek közt ezeket írja:

„A régi elsőrendű gyakorlati szakmunkások egyúttal kiváló elméleti szaktudással is bírtak, amely tudást igazán rejtély, hogy honnan és miként szerezték, de hogy megvolt: az bizonyos. Ebben része volt tén az akkor még lehetséges „valcolás”-nak.”

Úgy van, kedves kollégám, megvolt neki a lehetősége a régi értelemben vett „valcolás”-ra. Országból országba vándorolhatott, s ami a legfontosabb: nemcsak a kilométereket falta, hanem itt-ott megállhatott dolgozni, s így sikerült innen is, onnan is összeszedgetnie bizonyosfokú szaktudást. De meg azonkívül is: volt ideje a munkájához, ráért próbálgatni, kísérletezni; kevesebb különbség is volt akkoriiban a géptermek felszerelése, a kis és nagy üzemek berendezése között. A négy tanulóesztendő alatt – az akkori követelményeknek megfelelően – tűrhetően megtanulhatta tehát a szakmáját. Ha más kondícióba került, ugyanúgy folytathatta munkáját, ahogy a régi helyén abban hagyta.

Ma azonban más a helyzet: a nagy üzemek rengeteg fejlődtek; új, modern gépcsodákkal, segédeszközökkel és „racionális” munkamenettel dolgoznak, míg a kis üzemek felszerelése megmaradt a régiben. Nyomdász az a „nyomdatulajdonos” is, aki néhány kiló rossz betűvel meg egy-két taposógéppel „terjeszti a kultúrát”, de nyomdász a csodagépek sokaságával felszerelt nagy műintézetek működésének olykor rengeteg szak- és kereskedelmi tudású irányítója is. Ha már az üzemek felszerelése között is liv

„ONYX”

NYOMDAFESTÉK ÉS VEGYIPARI K.F.T.
BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 19
TELEFÓNSZÁM: 2-920-74

Gyárt mindennemű, mélynyomó-,
offset-, kő- és könyvnyomdai, vala-
mint guminyomó-, rotációs-, sok-
szorosító színes és fekete festékeket

VÁROSI IRODA: BUDAPEST V, TÁTRA U. 6. TEL. 1-231-43

roppant nagy különbséget látunk: mekkora lehet a különbség az ifjú gépmesterek szakmabeli kiképzése között? A zugnyomdák „kitanultjának” meg a prima szakerők által vezetett nagy és közepes nyomdák fõlszabadultjának szaktudása között rengeteg a különbség. Nyomdász ez is, meg a nyomdászi nevet viseli amaz is, de vajjon hogyan vállalhat jobbfajta nyomdában, modern gépi miliõben nyugodt lélekkel kondíciót az olyan szaktárs, aki talán mesziról is alig látott még modern nyomtatósajtót, akinek mechanikai ismeretei egyáltalán nincsenek, akinek keze alól klisé nyomtat még soha ki nem került, akinek szín- és festékproblémái, papiros dolgában való töprengései még nem voltak?

Amint észreveheti, kedves Nánási kollégám, nagy általánosságban két csoportra osztottam a mai gépmester-generációt.

Az egyik csoport: a kisebb és a gyengén berendezett közepes nyomdáknak „kitanultak” csoportja, akiknek továbbképzése tekintetében Önnek föltétlenül igaza van. Az ilyeneket csakis gyakorlati módszerrel kell oktatni, mert ezeknek a tanulóéveik alatt elmulasztott tanulást kell pótolniok. Ez tulajdonképpen nem is annyira továbbképzés, hanem inkább kiképzés.

A másik csoport: a jól berendezett nagyobb és a kitűnõ szakerők által vezetett közepes nyomdákból kikerülõ, közepes munkaerõkbõl álló gépmestereink csoportja, amely sokat lát, de elméleti magyarázatok híján mégsem érthet meg mindent. Ezek kellõ továbbképzés mellett elsõrendűekké nõhetik ki magukat.

Volna azonban a továbbképzõ tanfolyamoknak egyéb fõadata is, olyan, amely nem csupán a legifjabb generáció szakismeretének magasabb fokon való nivelálására szorítkozik.

A speciális gépek, automaták, ivberakók stb. egyre szaporodnak a nyomdáinkban. Különösen a fõvárosban olyan sokféle változata dolgozik már a könyvnyomtató sajtóknak és segitõ apparátusoknak, hogy a tüzetes ismeretük és virtuóz kezelésük kész tudomány. S mert az e téren való újítások, változtatások, találmányok szinte egymást érik: bizony úgy kezd állni a dolog, hogy aki a kor színvonalát elérõ jó gépmester akar maradni, annak holtig kell tanulnia.

Tehát a második csoport megszorodna az idõsebb kollégáink egy tanulni vágyó rétegével is. Azt pedig a mai viszonyok között nem is remélhetjük, hogy olyan tanulmányi tudunk berendezni, hol mindezeket teljesen és kizáróan gyakorlati módon lehetne oktatni. Tucatjával elvégre mégsem lehet drága gépeket beállítani a majdani

Tanmûhelybe, s a színes festéket sem lehet majd festékeverés címén métermázsaszámra elpepecselni. A kizárólagosan gyakorlati munka csak gondolkodás nélkül, gépiesen dolgozó felelõtlen munkások nevelésére volna alkalmas, ez pedig nem lehet célja szakkulturális tevékenységünknek. Sõt ellenkezõleg: jövendõbeli szakiskolánknak nemcsak a tanoncképzés megnyomortítottjain kell segitenie, hanem majd széleskörû alkalmat kell adnia a vezetõi állásokat ambicionáló szaktudományos és szakmûvészeti megnevelésére is. Vagy talán bûnös dolog az ilyes ambíció? Talán jobb nekünk, ha idegenek, nem szakemberek vezetik nyomdáinkat?

Kedves jó Nánási kollégám, szerény véleményem szerint ennek a második csoportnak fejlődését – a mai viszonyok között – elõsegíteni fõképpen csak elméleti úton lehet. Igen nehéz munkát ró ugyan a leendõ szakoktatókra, hogy ugyanazt érzékeltessék, amit tán csak egy nagy és modernül berendezett üzem birtokában tehetnének, de sajna, egy ily nagyszerûen berendezett tanulmányi egység tényleg még utópia. A hiánya azonban nem azt jelenti, hogy addig semmit ne tegyünk, hanem mindent bízunk a sorsra és véletlenre. Ifj. Novák László.

***

Az „audiatur et altera pars” elvénél fogva közöljük e sorokat is. De – hangsúlyozzuk – a Tanmûhely megteremtésében érdekelt fórumok – így a Gépmester-Egyesület vezetõsége is – behatóan foglalkoznak a Tanmûhely elõkészítésének, valamint anyagi és szellemi megszervezésének a kérdéseivel, köztük természetesen az elmélet és gyakorlat arányának fogas problémájával is. Bízunk a helyes út kitapogatását egyelõre csak rájuk. Szerk.

Nyelvi és helyesírási bogarászás

Végefelé járok bogarászásaimnak. Nem azért, mintha nem lenne még sok bogarásznivaló az ortográfia területén, hanem inkább azért, mert félõ, hogy ez a rovat unalmassá válik és szaktársaink még annyira figyelmet sem fognak annak szentelni, mint eddig.

Régi panasz, hogy írónk nagy része – nyelvtanaink és nyelvészeink állhatatos tanítása ellenére – gyakran téveszti össze az okhatározót a célhatározóval és ezt legtöbbször szaktársainknak sincs már módjukban helyesbíteni. Példának okáért:

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

RÉZLÉNIAGYÁR

KÖNYVKÖTÉSZETI

ANYAGOK RAKTÁRA

BUDAPEST VI,
DESSEWFFY UCCA 32
TELEFÓN:
1-223-70, 1-271-18

Avégett, amiatt. Az elsõ célhatározó. Azzal is pótolhatnók: abból a célból. Petõfi is azt írta „Befordultam a konyhára” címû versében: „Nem is mentem én avégett....” (abból a célból). Tehát hibát ejt a magyar nyelven, aki azt írja: amiatt ment be, hogy lássa, ki van bent. Amiatt okhatározó. Lopás miatt ítélték el. Tehát abból az okból kifolyóan és nem abból a célból. Épigy hibásak a lapoknak azok a címei, amelyek így szólnak: Sikkasztásért õthavi börtönre ítélték, gyilkosságért körözik és így tovább. Az -ért rag is célt határoz meg itt. Nem arra a kérdésre kell a címnek felelnie, hogy miért, mi célból ítélték el, vagy miért körözik, hanem arra, hogy mi miatt, milyen okból. Ezeket a címeiket helyesen így kell írni és szedni: Sikkasztás miatt õthavi börtönre ítélték, gyilkosság miatt körözik stb.

-ok, -ak. Ezt a két többesragot, amelyeket ugyancsak lépten-nyomon tévesztenek egymással össze, inkább nyelvérzék-gyakorlásnak szánom. Az elsõ fõnévi többesrag, a második jelzõi többesrag. Pl: Ezek harcosok, de amazok harcosok. Az elõbbi többesszámú fõnév, az utóbbi többesszámú jelzõ. Emitt állnak az okosok (fõnév). A gyermekek nagyon okosak (jelzõ). Boldogok (jelzõ), akik hisznek; vannak boldogok (fõnév) és vannak boldogtalanok (fõnév); gyilkosok (fõnévi többes), a trópusi nap sugarai gyilkosok (jelzõi többes), vagyis gyilkos módon égetnek. Ebben a tereben fekszenek a lázasok (fõnév), ezek a betegek lázasok (jelzõ); és így tovább: korcsok, (ezek) korcsak; torzok, (azok) tor-

zak stb. Van azonban sok olyan többes -ok rag, amely ezt a ragot változatlanul tartja meg mind a főnévi, mind a jelzői többesben. A -talan és -latlan végűek mind. Pl: Ők boldogtalanok (jelző), a boldogtalanok (főnév); az ingadozó határozatlanok (jelző), a határozatlanok (főnév) ingadoznak; ártatlanok, vagyontalanok stb.; az ifjak álmatagok (jelző), az álmatagok (főnév) révedeznek stb.

Volna, lenne. Az első a bírni segédige föltételes alakja, a második a lenni segédigéé. Ezeknek az összetévesztése írás-

ban és beszédben olyan gyakori, hogy már fel sem tűnik. Pénzem van, tehát ha pénzem volna a helyes; pénzem lenne hibás. Alkalmam volt, tehát: alkalmam lett volna. Éhes vagyok (éhesnek lenni), tehát ha éhes lennék és nem: volnék; ha sok pénzem volna, gazdag lennék; boldogtalan voltam (lenni), boldogtalan lettem volna; sok pénzem volt, sok pénzem lett volna. Látjuk tehát, hogy a föltételes mód mult i ideje mindenképpen a volna szót vonzza, akár a bírni, akár pedig a lenni igét ragozzuk.

Milícia, de: milic polgárőrség, épügy

mint Brazília, de brazil. Sokszor látjuk így milic. Ez helytelen. A milícia szónál az hosszabbítja meg a második i-t, hogy a két i között mássalhangzó van, mint: revízió, ambíció, Abesszínia, koalíció, intuíció stb. A legtöbb képző mindemellett megrövidíti az első i-t is, amint ez az alább következő példákból is kitűnik. Az idegen szavak magánhangzó-változásai körül amúgy is nagy a zűrzavar. Ezért – szerintem – csak használhat, ha bogarászásaim függelékeként közel kétszáz példával világítom meg ezt a nehéz ortográfiai kérdést. Íme:

Abszolút: föltétlen – abszolútizmus;
 önkényuralom;
 adminisztratív – adminisztráció;
 admirális: tengernagy – admirális;
 agresszív: támadó – agresszivitás;
 aktív: tevékeny – aktivitás; tevékenység;
 aktív: vagyon – aktivizmus; tevékenység;
 alkímia: aranycsinálás – alkímista;
 aranycsináló;
 allegória: képlet – allegorikus;
 embiclió: becsvágy – embicliónál, embicliózus;
 analízis: elemzés – analitikus, analízis;
 analóg: hasonló – analógikus, de: logikus;
 anatómia: bonctan – anatómus;
 anizmózus: elfogult – anizmóztás;
 anonim: névtelen – anonimitás;
 apátia: közöny – apatikus;
 aposztróf: hiányjel – aposztrófál; megemlít;
 autó – autobusz, autobiográfia: önéletrajz;
 avizál: értesít – avizó;
 ázsóló: árfolyam – ázsóló; üzérkedés;
 barbár – barbarizmus;
 bibliofília: könyvkedvelés – bibliofíli;
 Brazília: brazil;
 césár – cezarizmus: uralmi túltengés;
 deflázó: elvonul – deflázió;
 definíció: meghatározás – definiál;
 dékán – dekanatus;
 delírium: öntudatlan állapot – delirál;
 demokrácia: népuralom – demokráta;
 demonstrál: bemutat – demonstratív;
 diaméter: átmérő – diametriális;
 ellentétes;
 dilettáns: műkedvelő – dilettantizmus;
 dilúvium: özönvíz – diluálás;
 elegáns – elegancia;
 elégia: költői műfaj – elegikus;
 emfázis: nyomaték – emfátikus; nyomatékos;
 empiria: tapasztalat – empirikus;
 etimológus: szöfőjtő – etimológikus;
 etimológia – etimológizál;
 explózió: robbanás – explózió; robbanó;
 extrém: túlzó – extrémítás;
 feudalizmus: hűbérrendszert – feudális;
 filharmónia: zenekedvelés – filharmonikus;
 filozófia: bölcsészet – filozofál;
 formális – formalitás: alakítás;
 fotográfia – fotografikus;
 fotografál – fotografás;
 föderális: szövetségi – föderalizmus;
 funkció: működés – funkcionál,
 funkcionárius;
 fúzió: egyesülés – fuzionál;
 galván – galvanizál, galvanikus;
 generális – generalisszimus; fővezér – generalizáció: általánosítás;

galáns – galantéria;
 germán – germanizál, germanizmus;
 németes;
 gimnázium – gimnazális, gimnasztika;
 testgyakorlás;
 harmónium – harmonika, harmonikus;
 harmónia – harmonizál;
 hipnózis – hipnotikus, hipnotizál;
 hipotéke: jelzőlog – hipotetikus; föltételes;
 história: történet – historikus;
 hisztéria: idegbaj – hisztirikus;
 humánus: emberi – humanitás, humanista: emberbarát;
 idióta: bárgyú – idiótizmus;
 illúzió: csalódás – illuzórius: csalóka;
 immúnis: mentes – immunitás, immunizál;
 imperátor: császár – imperialista, imperializmus: hatalmi törekvés;
 impresszió: hatás – impresszionista;
 incidentális: véletlen – incidentálter;
 ötletszerűen;
 indigéna: honosított idegen – indigénbár: honosság;
 individuális: egyéni – individualitás;
 internacionále – internacionalizmus;
 intoleráns: türelmetlen – intolerancia;
 ironia: gúny – ironikus – ironizál;
 irreális: nem valószínű – irrealitás;
 kabin – kabinet;
 kalligráfia: szépírás – kalligrafikus;
 kalória: hőegység – kaloriméter;
 melegségmérő;
 kanális – kanalizáció;
 kánnál: emberevő – kánnalizmus;
 kánon: egyházi jog – kánonizáció;
 szentérvetés;
 kóosz: zűrzavar – kaotikus;
 kapilláris: hajszálcsőves – kapillaritás;
 kapitális: tőke, pompás – kapitallista;
 katalógus – katalogizál;
 katasztrófa – katasztrófális;
 kategória: csoport – kategorikus;
 határozott;
 kiló – kilogramm, kilométer;
 klerikális: egyházi – klerikalizmus;
 kolléga – kollegialitás, kollegiális;
 kolónia: gyarmat – kolonialis;
 komótos: kényelmes – komotizál;
 kompánia: társaság – kompanista;
 koncesszió: engedmény – koncesszionál;
 kondíció: föltétel, állás – kondicionál;
 konfesszió: hitvallás – konfessionál;
 konstitúció: alkotmány – konstitucionális;
 kontremín: tözsdel művelet – kontremínál;
 kordillás: szíves – kordillitás;
 korrepetíció: ismétlés – korrepetitor;
 kreten: bárgyú – kretinizmus: veleszületett hülyeség;

kronológia: kortan – kronológikus;
 időrendi;
 krudélis: kegyetlen – krudellitás;
 kultúra – kulturális;
 kúriál – kúriális: hivatalos (stílus);
 legális: törvényes – legalitás;
 legitím: törvényes – legitímáció;
 igazolvány;
 liberális – liberalizmus;
 litográfia: litografál – litográfus;
 lojalis: hűséges – lojalitás;
 lokális: helyi – lokalitás, lokalizál;
 malícia: rosszlelkűség – maliciózus;
 matéria: anyag – materializáció;
 anyaggáválás;
 materiális: anyagi – materializmus;
 anyaglás;
 melódia: dallam, melodikus – melodráma;
 memória: emlékezet, memorizál: betanul;
 mentális: elmebeli – mentalitás: gondolkodásmód;
 módszer: módszer – metodista: szekta;
 mikroszkóp: nagyítóüveg, de – mikroszkópikus;
 milícia: milic;
 miniszter – minisztérium;
 minuciózus: pontos – minucióztás;
 misszió: küldetés – misszionárius: hitlétítő;
 monológ: magánbeszéd – monologizál;
 monopólium: egyeduralom – monopóliál;
 morális: erkölcsi – moralista: erkölcsbíró;
 mótór – motorikus;
 munició, municipium – municipális;
 törvényhatóság;
 narkózis: bódultság – narkotikum;
 bódítószert;
 naturális: természetes – naturalizmus;
 normális: szabályszertű – normalizál;
 egyformává tesz;
 orientális: keleti – orientalista;
 originális: eredeti – originalitás;
 ortográfia: helyesírás – ortografikus;
 parlamentáris – parlamentarizmus;
 paródia: tréfás utánet – parodizál;
 partikuláris: részleges – partikularizmus;
 passzív: szenvedő – passzivitás: tétlenség;
 patrióta: hazafi – patriotizmus, patriotikus;
 patrónus: védőszent – patronázs: védelem;
 penzió: nyugdíj – penzionál;
 perfekció: befejezés – perfekcionál;
 petíció: folyamodvány – peticionál;
 poláris: sarki – polarizáció;
 pornográfia: trágár irodalom – pornografikus;
 pozitív: állító – pozitívizmus: filozófiai rendszer;
 polémia – polemizál, polemikus;

populáris: népszerű – popularizál;
 preparátum: készítmény – preparanda;
 tanítóképző;
 presszó: kényszer – presszionál;
 erőszakol;
 privát: magán – privatizál;
 prima: legjobb, elsőrendű – primadonna;
 primás – primér: elsőleges;
 probléma – problematikus: kétséges;
 produktív: termékeny – produktivitás;
 profán: szentségtelen – profanáció, profanizál;
 professzió: hivatás – professzionista: hivatásos;
 progresszív: haladás – progresszivitás;
 prohibíció: eltiltás – prohibív;
 prókúra: meghatalmazás – prokurista: cégvezető;
 proletár – proletarizmus;
 promóció: avatás – promoveál;
 prostitúció: eltiltás – prostitúál;
 protestáns – protestantizmus;
 provizó: provizórium: ideiglenes állapot;
 ráció: okosság – raconális: észszerű, racionalizmus;
 radikális: gyökeres – radikalizmus;
 rádió: radioaktív: sugárzóképes – radioaktív;
 reakció: visszahatás – reakcionárius;
 elmaradt, haladásellenes;
 reális: valószertű – realista, realizmus: valószertűség;
 rekvizíció: beszerzés; – rekvizítum: felszerelés;
 relatív: viszonylagos – relativitás;
 restitúció: helyreállítás – restitúál;
 rétor: szónok – retorika: szónokletten;
 revízió: átvizsgálás – revizor;
 revolúció: forradalom – revolucionárius;
 rigorózus: szigorú – rigorozitás: szigorúság;
 rivális: versenytárs – rivalitás;
 román – romantizmus;
 szecesszió: elszakadás – szecesszionista;
 szociális: társadalmi – szocialista;
 szociáldemokrácia – szocializmus;
 szolidáris: együttérző – szolidaritás;
 szubjektív: egyéni – szubjektivitás;
 szubvenció: anyagi segély – szubvencionálási;
 teória: elmélet – teoretikus;
 tolerál: tűr – tolerancia: türelem;
 tradíció: hagyomány – tradicionális;
 trivialis: köznapi – trivialitás;
 virtuóz: művész – virtuozitás;
 vitális: életbevágó – vitalizmus;
 biológiai tan.

Herzog S.

Archívum

A Könyvnyomdai Munkások Egyesületének legifjabb szakkulturális intézménye, a „Nyomdászati Archivum” kezd meggyökeresedni a nyomdászvilág tudatában. Elég gyakran kapunk kollégáinktól olyan írásokat és nyomtatványokat, amelyek többé-kevésbé alkalmasak az egykor telén még számottevő nyomdászati múzeumná fejlesztendő Archivum anyagába való fölvételre.

A Gépmeister-Egyesület legújabbban egy köteg érdekes – részben már ritkaságszámba is menő – könyvet és füzetet adott át Archivumunknak. Nevezetesen ezek közül F. C. Gessner Lipcsében 1743-ban megjelent híres nyomdászati szakkönyvének kissé csonka példányra. Ez a könyv is mutatja, hogy már abban a kéziratos világban is milyen nagyterjedelmű tudomány volt a könyvnyomtatás. Az igaz, hogy a súlypontja akkoriban nem annyira a technikára, mint inkább a nyelvi ismeretekre esett. – Faulmann Károlynak, a világhírű professzorra nőit szakértésünknek jeles munkája, az „Illustrirte Geschichte der Buchdruckerkunst” is benne van a Gépmeister-Egyesület adományában. Faulmann Károly méltán büszkéje volt az ausztrál nyomdászságnak. Biró Miklós „Nyomdászati Lexikon”-ának adatai szerint Németországban, a Saale mellett Hallében született 1835-ben. 1854-től fogva a bécsi állományomban szedős-köbödött. 1861-től fogva haláláig a gyorsírás tanára volt. Van saját gyorsírásos rendszere, melyet fonográfjának nevezett, s mely a fonetikan alapisk. Monumentális szép könyve a nyomdászattörténet, de híresek a betű történetéről írott könyvei is. A nagy nyomdásztudós 1894-ben halt meg Bécsben.

Könyvészeti érdekesség az a „Polemographia Belgica” című, németnyelvű könyv, amelyet Köln városában nyomtattak még 1613-ban.

Könyvek és füzetek: Récsy Viktor: „Írás és könyv hajdan és most”; Csernátoni-Ruzsicsa: „Tótfalu Kis Miklós”; Ballagi Aladár: „A magyar nyomdászattörténelmi fejlődése”; Bóna-Nánay: „Nyomdai kalauz”; Zaka Lajos: „A Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete negyedszázados fennállásának története”; Ruzsicska Gyula: „A cinkmeratás”; Löwy Salamon: „Nyomdai vészalkészítés”; Mitterszky József: „A mértani rajz” (Butkovszky; „Szabadkézi rajz”-ával egybekötve); „Gutenberg-Emlék” (szerk. Berceller Adolf Sopronban 1900-ban); Sennowicz Adolf: „Manus János”; Éble Gábor: „Egy magyar nyomda a 18. században”; Augenföld Miksa: „A mesterszedés”; Algrer Károly: „A könyvnyomdászattörténelmi vázlat”; Steinhof Károly: „A könyv története” I. rész; Grócz Ernő: „A betűszedés katedra”; Ruzsicska Gyula: „A nyomdászok”; Kiss Zoltán: „A fényképzéssel guminyomás”; Fraknói Vilmos: „Karái László”; Firtinger Károly: „Ötven esztendő” és „Nyomdászattörténelmi térkép”; Fitz József; „Hess András”; Iványi-Gárdonyi-Czakó: „Az Egyetemi Nyomda története”; Kowarik: „A pozsonyi nyomdász-egyesület története”; a németalföldi és a krakkói nyomdászegyesületek történelmi tárgyaló könyve; egy százéves német földrajzi könyv és egy ugyancsak száz-esztendő – Wolff-féle – német Konversationslexikonnak egyik kötet.

Megható emléke a gépmeister kollégák szakmai lelkesedésének az a szakirodalmi kollektív munka, amely „Szakbizottsági Értesítő” címen jelent meg 1903–1904 körül. Jónéhány füzetet kaptunk belőle, egész évfolyamokat azonban nem sikerült összeállítanunk. Telén majd idővel, egyéb küldeményekből pótolva.

Följegyzések

Borítékunkat a szakkulturális munkacsoportok egyik szorgalmas résztvevője, Sztraka Zoltán tervezte. A nyomtatás a Világosság-nyomdában történt.

Nyolc oldalra terjedő szedési és ólommetesztes mellékleteinket, valamint a boríték 3. és 4. oldalán levő példákat is, részben Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tanfolyamainak neveléjével, részben pedig egyes budapesti nyomdák mesterszedői terveztek. Kiszedésük a Világosság-nyomdában történt.

Szakelődésük: A Fischlach-Társaság október 15-i összejövetelén dr Bródy László tartott érdekes előadást a Lorilleux-féle naptárpályázat eredményéről. Ugyanott október 22-én Szabó Róbert a „Magyar Nyomdász” 1898-ban való megalapításának, Pusztai Ferencnek életét és szakirodalmi téren való örök érdemét ismertette. – Az Újpest-Rákospalota Könyvnyomdászok és Rokonszakmabéliek Társaságában október 25-én lapunk szerkesztője beszélt a „Nyomdászatról a nyomdászoknak”. Szép bevezető beszédet mondott ugyanekkor Fürth Mór, a Társaság elnöke.

Ötvenéves nyomdász jubileumok. Négyes ilyen jubileumot ült október 11-én Budapest nyomdászsága. A Világosság-Könyvnyomda Rt. négy alkalmazottja: Deutsch Dávid igazgató, Fürst Vilmos depozitőr, Novák László korrektor és Virág-Weiszkopf Jenő gépmeister érte el ezt a korhatárt, amely a régi világ nyomdásznál nagyon-nagyon ritka valami volt, újabbban azonban – a szociális vívmányok és a higiénikusabb nyomdaviszonyok révén – mind gyakoribbá s megszokottabbá válik. A négy jublász közül Deutsch Dávid harminc esztendeje vezetői szerepet tölt be a Világosság-nyomdában, s ennél fogva természetesen, hogy hatalmas része van e nyomda színvonalának megtartásában és fokozatos emelésében. Biztos szemű, páratlan agilitású, izig-vélg nyomdász; a régi tipográfus-elikának, a mi becsületrendünknek bizvást elsőrendű lovagjává számítható. Csahatatlan érzékkel tudja megváltani munkatársait, s utat, teret enged nekik, amennyire a mai konkurencias világban a nyomda vitális érdekei csak engedik. Jórészt neki köszönhető tehát, hogy a Conti uccal nyomdában készülő újságok, folyóiratok, könyvek s összes egyéb nyomtatványok izlés és kiállítás dolgában kimagaslóan a magyar nyomdatermek átlagából. A nyomdászati szakirodalom is léhára van neki kötelezve, hiszen az ő keze alatt készülnek a Typographián, Grafikal Szemlén, a Nyomdász-Évkönyvön, évi jelentésekben kívül a nyomdásznyomdánkban nyomtatványai is, ott csinálódott a Grafikal Művészetek Könyvtára 14 kötet, az Egyeség Helyesírás stb. stb. Mindeme művek tipográfiai nívóságáigok közvetlenül vagy közvetve – úgyszeretével és jóakarató buzgalomával – nagyban hozzájárult, s reméljük: hozzájárul még soká. – Fürst Vilmos a Világosság-nyomdánk kezdettől fogva szorgalmas depozitőre, ami a tájékozódott szakember szemében nagyon sokat jelent. Hiszen láttunk már pénzügyileg jól megalapozott nagy nyomdákat is tönkre menni jórészt a depozitőr hanyagság és hozzá nem értés miatt. Fürst kollégánk virtuóz ismerője a maga földadatkörének, mindentudó, fürge és semmiféle lótsfutás, emelet- és létramaszás nem esik nehezére, ha nyomdai anyag előteremtéséről, készenlében tartásáról és a munkamenet zavartalanágának biztosításáról van szó. – Novák László, mint a szaktenfolyamok vezetője és a Grafikal Szemle szerkesztője, külön ünneplés-

ben is részesült az Egyesület és egyes kollégiális körök és csoportok részéről. – Virág-Weiszkopf Jenő maga a megteszett régi nyomdászhumor; néha vasdos is egykissé, de mindig jóízű és mosolyra gerjesztő. Szakbéli tapasztalatai pedig egyenes arányban állanak kondíciói számával (igen sokfelé megfordult), s ennél fogva elsőrendű szerkerő. Még szakbéli találmányai, újításai is vannak. Ilyen például egy a rotációs nyomtatású napilapok szövegközlő autotipóplának egyengetését fölöslegessé tevő találmánya, amely annak idején meglehetősen érdeklődést keltett. – A Grafikal Szemle szerkesztőbizottsága sok szerencsét, erőt és kitartást kíván jubilászainknak.

A Lorilleux-festékgyár ez évben is kiírta a már szinte hagyományossá vált naptárhátrész-pályázatot, melynek népszerűségét legjobban a beérkezett 160 pályamunka igazolja. Október hó közepén ült össze a bíráló bizottság, hogy nehéz földadatának megfelelően a díjakat a legkiválóbb munkáknak odaítélje. A pályázati föltételek szerint a kivétel módot illetően megkötöttség nem volt. Mind a három sokszorosítóipari főágazat: magas-, sikk- és mélynyomtatás területére való megoldásoknak szabad volt a pálya. A bíráló bizottság döntése végső eredményben a síknyomtatás munkáinak kedvezett. Ezeknek jutott mind az öt díj és a tipográfusok, akik közül valók pedig a múlt évben ugyanezen a pályázaton az első díjakat nyerték, ezúttal üres kézzel távozháltak. Az első díjat (150 pengőt) a „Vadkacs” jellű díj munka nyerte, készítői Rottenbiller és Gebhardt, akiről el kell ismerni, hogy komoly művészi kidolgozást nyújtottak és eltalálták a festékgyár részére szükséges szines reklámhatást. Viszont utólag ezzel a munkával kapcsolatban komoly kifogások merültek fel, a pályázati föltételek megszegését illetoen. A második, negyedik és ötödik díjjal jutalmazott munkák érdekesképpen egyöntetűsége mutatnak. Ezek mind nyitott festékdobozokkal törekedtek a szinhatás hangsúlyozására. Hasonló ötletű munkák közül elég lett volna talán egyet, vagy legfeljebb kettőt díjazni, annál is inkább, mert festégyári pályázatnál a festékes doboz már eléggé elcségyelt gondolatnak számít. Újabb eszméket és újabb elgondolásokat vár a szakmai nyilvánosság a pályázóktól. A pályázati munkákat több helyen, így Egyesületünkben is kiállították. Tipográfusainknak a számukra eredménytelen kimenetelű pályázat miatt azonban nincs okuk elkedvelenedésre, mert tőlük számos olyan teljesítményt láthattunk a bemutatón, melyek szerencsésebb körülmények között könnyen díjnyertesek is lehetnek volna. (sz. a. II.)

A könyvkötők szakszervezetének szakmai kiállítását október hó 11-én, vasárnap délelőtt nyitották meg kétfelét időtartama. A könyvkötőmunkásság körében is alkalmazni kívánják a szakkultúra hatalmas erejét és kiállítással, szakotkétéssal törekszenek a szaktudás kiemelésére. A kiállításon bemutatásra kerültek a könyvkötőmunkásság különféle kategóriáinak teljesítményei, továbbá az egyes munkamenetek részletezése: olyan dolgok tehát, melyek a nyomdászt is közelről érintik, mert hiszen a nyomdász és könyvkötő a munkában igen gyakran egymásra vannak utalva. Legnagyobb kiállítási hatást ért el a Sípócz Jenő polgármesteri jubileumára, a Székesfővárosi Háznyomda üzemében készült rendkívül művészi értékű díszalbum, melynek fedőlapján csupán a kéziralelyesztés 11 héttig dolgozott. Számos kiváló művészi teljesítmény munka mellett a könyvkötő gyakorlatias munkatejesítményeit is demonstrálta a nagyszerűen rendezett és igen kiváló erkölcsi sikert

Schmidt Testvérek Nyomdafestékgyár Rt.
 Gyártmányok: Rákospalota, Pázmány ucca 41. szám
 mindenféle könyv-, kő- és offsetfestékek; mélynyomtató- és anilin-gumi-
 nyomtató-festékek; valamint mindennemű nyomtatási segédanyagok.
 Telefonszám: 2-952-85

jelentő kiállítás, mely a magyar könyvkötőmunkásság magas színvonalú szakmai tudásáról és művészi készségéről tett bizonyosságot. (sz.)

Kézikönyv a könyvkötők és rokonszakmabeliek részére. Ilyen című izléses szakkönyvet adott ki a könyvkötők szakszervelete. A 224 oldalas mű szerkesztője Farkas Sándor. A legértelmesebb dolgozatot „Kézikötés” címmel Beioh László Iparrajziskolai művezető írta, aki a legalaposabban tárgyalja az ezzel kapcsolatos munkafeladatokat. További cikkek felölelik a könyvkötészet sokoldalú munkaágazatát és hasznos szaktanácsokkal és útmutatásokkal szolgálnak a tanulmánygyóknak. A szépen felkötött szakkulturális könyv a Világosság-nyomda felkötésességét dicséri. —ly.

Levél a gépszedsről. Grafikai Szemlének a föltámadása óta sokat és alaposan foglalkozott a gépszédő munkájával. Különös érdeklődésünkre tarthattak számot azok a dolgozatok, amelyekben teljes gyakorlatú gépszédő kollégáink a gépen való tanulás metódikáját ígylekzetek megalapozni. Ez bizony elsőrendű fontosságú dolog. Én mindamellett mégsem tartanám elégségesnek, ha a tanuló csupán elsőrendű tesztermunkássá képezik ki. Égetően szükségesnek tartanám, ha Anyaeügyesületünk elnöksége a Hirlapszédő-Kör elnökségével karöltve, átültetett meg magyarra valamely elsőrendű, különösen megírt szakkönyvet, vagy egy magyar szakközltséggel megritna egyet, mely érthetően, világosan megmagyarázná úgy a régit, mint a legújabb típusú, a magyar nyomdáknak működésben levő szédőgépek minden csinját-bínját, minden kis részecskéjét és azok rendeltetését, hogy a szédő teljesen tisztában legyen gépének szerkezetével, alaposan megismerhesse azt, egybeforhasson vele, ne szolgálja, de uralja legyen gépének. Szükségesnek tartanám, ha ez a könyv hasznos példákkal mutatná meg, hogy bizonyos, különösen a sűrű előforduló esetekben miképpen kell a hibákat a baj azonnali felfedése mellett, megjavítani és a gépet a lehető legrövidebb idő alatt újra üzemképes állapotba helyezni. Mert nem minden gépszédőnek adatik meg az, hogy jó sorsa olyan helyet jelöl ki munkaterepül számára, ahol szerelő is dolgozik, aki bármilyen akadályt is percek alatt megszüntethet. Adatik olyan helyzet is, hogy az illető egyedül áll, vagy a vidék valamely városában kondicionál. Egy ilyen, mindenre kiterjedő, mindenre alaposan megtanító tankönyvet mindegyik gépszédő szívesen megvásárolna. A szerelő kollégáknak sem kellene említeni aggodni; őket ezáltal semmiféle károsodás nem érthetné, mert végeredményben mégis csak jobb olyan munkatársakkal együtt dolgoznok, akik ismerik gépüknek minden alkatrészét és azok rendeltetését. Sokkal ügyesebben tud az ilyen képzett ember gépénél viselkedni. — Kiváncsúnak tartanám továbbá, hogy minden gépszédő szakértő magabiztosan és erősen üljön gépének tasterre előt, sok időt töltjön el a magyar helyesírás és a tipográfiai szabályok alapos és mélyesleges, bensőséges tanulmányozásával és ott, hol alkalma nyílik rá, gyakorolja magát a rossz kéziratok olvasásával is. Soha ne törekedjen virtuólitásra, versenyszedésre, hanem állandóan nyugodt „griff”-fel igekezzen az írszabály előírta kvantumot kivétel nélkül is helyesen megszédni. Soha ne gondolkozzon úgy, hogy „ez csak lap, annak így is jó lesz”. Minden szédesnek, legyen az bármilyen munka, egyformán szédesnek, jónak és hibától mentesnek kell lennie. Ne tanuljon abba bele, hogy a legkisebb kizárás a félénység. Nem, igekezzen minden sorát szépen és egyformán kizárni. Azt se higgye el senki, hogy az szédesnek számít, melyben a megengedett 3% hiba helyett 30–40% hiba van! Nem. Azt nyomdásznyelven valami másnak hívják és nevezik. — Az öntudatos, jó nyomdászember szeresse szakmáját, kenyeret, megélhetését biztosító munkáját, igekezzen azt mennél jobban megtanulni. Képezze, csiszolja, művelje magát, olvasson sokat, igekezzen a látottakból, hallottakból mennél többet elraktározni agyában, hogy keze alól szépen, jó és nemeserettől munkák kerüljenek ki. A jó gépszédő

szeresse gépét, úgy bánjon vele, mintha sajátja lenne, óvja minden bajtól és ha észreveszi, hogy baja van, igekezzen e bajt azonnal megjavíttatni, vagy megjavíttatni. Ne hagyja a bajt könnyelműen és gondozatlanul az utódnak. Nekl is kell annyit idejének lenni. Munkája végeztével ne hagyja ott gépét gondozatlanul. Gondoljon arra is, hogy az a kolléga, ki utána leül, éppen annyi ideig dolgozik és éppen olyan intenzív munkát követelnek tőle is, mint elődjétől. Miért legyen az kénytelen az ő megszabott idejében elődje gondatlanságát jóvátenni, hanyagságát rendezhozni? Gépét tisztán hagyja el vagy adja át. Ne hagyjon szanaszét ékeket, mert arra az utódnak csakúgy szüksége van munkájához, mint neki. Ha ék vagy matrica leesett a földre, nyugodtan vegye fel, törölje meg; ez a kis idő nem fog megszedendő n-jel rovására menni. Kézimatra-csa-szerkénykedő tartsa tisztán, ne tőrjön meg benne oda nem való dolgokat. Kézimatrícáit használat után rakja szépen vissza, mindeniket a maga helyére. Mert: rend a lelke mindennek! Welsz Rezső.

Írjunk és beszéljünk magyarul! „Tiltakozott az Erzsébet sugárút megépítése ellen, mert nem horizontális, hanem vertikális utat megépítésére van szükség. (Óriási derűltetés.)” Fentl sorokat a képviselőház üléséről szóló tudósításban olvastam egyik honatyá fölszólalása keretében. Mint a tudósítástól is kitűnik, a néhány szó óriási derűltetést keltett a jelenlétük körében. És méltán. Olyan helytelen használat is ugyanis a felszólaló a horizontális (vízszintes) és vertikális (függőleges) idegen szavakat, hogy csak derűt kelthetett vele. Nem lehet tudni: mit akart mondani. — A hősök vasárnapján halottam a következőket: „X. olyan szépen van dekoláltva és mégse viláz.” — Ezekhez hasonló példákat vég nélkül lehetne fölsorolni, de elég ebből ennyi is. Ha gondolkodunk egy kicsit, arra a megállapításra jutunk, hogy az ilyen elszólásokért részben felelősek íróink, de különösen újságíróink, akik különös szeretettel használják az összes európai nyelvekből való idegeneket és egyes nem magyar szavakat. A mai magyar újságokban megtalálhatjuk az összes élő és holt nyelvek válogatott kifejezéseit. Pedig ez esetek túlnyomó többségében a használt idegen szavak helyett írhatnának megfelelő jó magyar szót is. Csodálatos, hogy mégis mind általánosabbá válik nyelvünknek, lapjainknak a nép számára való érthetlenné tétele. Talán azért van ez, mert az idegen kifejezések használata bizonyos műveltség látszatát kölcsönzi beszédünknek, írásunknak. Éppen íróinknak kellene harcot indítaniok minden idegen-szerűség ellen, mert legelső sorban az ő érdekük és dicsőségük lenne a tiszta magyar írodalom. Ha tovább is így haladunk ezen az téren, nemcsak a nép lesz magyar újság, hanem valami lehetetlen nemzetközi nyelven jelennek meg hazánkban a nyomtatványok. — Nemcsak az egyszerű, tanulatlan ember akad el sokszor az idegen kifejezések útvesztőiben, de annak idő, mikor a Mánváli fizetéscökkentés volt, egy vasúti tiszt — akinek tudvaleg érettségibizonyítványt kell felmutatnia alkalmazásakor — azt kérdezte tőlem, hogy mit jelent az, hogy progresszív és nem lineáris lesz a fizetéscökkentés? Pedig milyen szépen ki lehetett volna fejezni magyarul is, hogy nagyobb fizetésnek megvalósul százaléku lesz a csökkentés. — Vagy miért használják a pesszimizta és optimizta szavakat, mikor ezekre néhány éve éppen egy tényszerűen talált a „borúlátás” meg „derűltetés” szavakban igen jó magyar kifejezéseket? Vagy mi szükség van a generáció, konzolidáció, organizáció, perszonálízis, individuálízis, permanencia, differencia, prospektus, hangár, dekrétum, temperamentum, relatív, tradíció, korporáció, akció, aukció, protekció, centralizáció, resztaráció, impressió, dezinált, kombinál, konkrét, szektáktál, deklamál és a jó ég tudná felsorolni milyen idegen szavak használatára akkor, mikor ezek helyett mindenkor alkalmazhatnánk nagyon jó magyar kifejezéseket is? — Még bántóbbak a félig magyar, félig idegen kifejezések, pl. exportminőség, transzferalap, kultúrember stb. stb. Jó lenne, ha íróink komoly harcot

indítanának a magyartalan írásmód ellen, hiszen van a mi gyönyörűség nyelvünknek bősége sokincse s talánhatn kifejező, jó magyar szavakat, amelyeknek alkalmazásával zamatos, széphangzású, igaz magyaros mondatokat szerkeszthetnek. Van a sírásra, bánatra, van az öröm kifejezésére, sőt (lírhatnám: horribile dictu) még a káromkodásra is jó magyar kifejezésünk, tehát még mérgünkben sem kell a szakramentumot emlegetni. Hagyják meg az idegen kifejezéseket a szaklapoknak, ahol úgysem mellőzhetik egyelőre azokat, de még itt is vigyázzanak tudósaink, hogy szigorúan csak „terminus technicus”-okat használjanak, egyébként itt is törekedjenek magyarul írni. Erdélyi József II.

Az „optofón”. Egy Ban nevű professzor a minap bemutatja az angol tudományos társaság előtt „optofón”-nak nevezett új találmányát, amelynek segítségével a vakok bármely könyvet folyékonyan olvashatnak. A készülék láthatatlan sugart vetít a betűkre, s a sugár fényérzékeny lemezt hozva működésbe, bizonyos hangjelzéseket idéz elő a világítatlan földre kapcsolt fejhallgatóban. Mindegyik betűnek más-más hangjelzés felel meg. A jeleket igen rövid idő alatt el lehet sajátítani és a világítószekély gyorsan olvashatnak a készülékkel, mint az épszeműek.

Könyv és újság. A világ legszenvédeyesebb újságolvasója csak néhány százaléktal tudná elvonalni annak az újságtömegnek, amely napjában a világban megjelenik. Ha tényleg minden lapba bele akarna mélyedni, akkor a világ összes nyelvét kellene értenie és huszonöt- ezer órá-t megskatizás nélkül olvasnia... akkor talán elkészülne egy nap újságnyelvével. De a hirdetés rész természetesen ki kellene hagylna, mert akkor még ennyi idő alatt sem lenne készen. — A moszkvai városi tanács elhatározta, hogy a nagy városi könyvtár számára másfélmillió rubel költséggel új épületet emel, amely kilencmillió kötet befogadására alkalmas. Moszkva városi könyvtára, amely a régi városi könyvtárból és a forradalom után kisejálított számos magánkönyvtárból áll, jelenleg hat és félmillió kötetet foglal magában. Ezek között nem kevesebb, mint kilencvenezer az inkunábula, vagyis ősnymtatvány. Különösen értékes az őrosorozt illusztrált kéziratok, amelyek nagyrészt főúri családok gyűjteményből kerültek a szovjetfővárosi könyvtárba. — Orszországnban senkinek nem szabad már ezentúl külföldi lapokat olvasnia, sem könyveket vásárolnia anélkül, hogy előbb külön engedélyt ne kért volna erre. Ilyen engedély kiadásához előbb több kérdőív kitöltése és egyéb formáltságok szükségesek. — A nagy példányszámok történelében sem mindenes az a példányszám, amit egy tizenöt kötetre tervezett és alapvetőnek szánt történelmi munka ért el Orszországnban. „A polgárháború története a szovjet-unióban” — az címe a munkának, amely a mult év végén 300.000 példányban jelent meg és hamarosan elfogyott. Utólag most egy 100.000 példányra rúgó pótkiadás jelent meg. A további nagy keresletre figyelemmel, olcsó kiadásra készülnek 500.000 példányul. — Amerikai kézirat a t r v e r e s e k e n újabb rekordárakat ért el. Sessler philadelphiai műgyűjtő az Anderson-műcsarnok árverésén 28.000 dollárt fizetett Shakespeare műveinek egyik föllíkladásáért, míg Shakespearé költeményeinek 1640-ben megjelent Cotes-kladású költéért 3900 dollárt fizettek. Rosenbach dr, a híres amerikai kéziratgyűjtő Milton „Elvesztett paradicsom”-ának első kladásáért 17.400 dollárt és Washingtonnak az amerikai törvényhozáshoz intézett néhány leveléért 9800 dollárt fizetett. A Read-féle könyv- és kéziratgyűjtemény 485 darabja 118.194 dollárért kelt el. — A könyvgyűjtők érdeklődése most egy új z e l a n d i város magánknyvtára felé irányul. Ebben a magánknyvtárban számos értékes könyvkézirat van, így többek között id. Dumas sok kézírata. Frank Reed tulajdonában vannak ezek a rendkívül ritkaságok. Frank Reed tizenkétes években jött atyjával Újzelandba s az utóbbi években nemzetközileg ismerté vált a neve, mint híres könyvgyűjtő. Újzeland úgylászik egyébként is a könyvtárakot para-

dicsoma. Így például a számos ismertebb könyvtár közül Újzéland egyik városában őrzik az Auckland Public Library gyűjteményét, amelyekben különösen értékes Shakespeare-kiadások vannak. Sok egyéb híres könyvritkaság is van újzélandi könyvtárakban. – A könyvtárosoknak nagy gondot okoz, hogy gyakran a legdrágább könyveknek és kéziratoknak a papírosa sem állja az idő viszontagságait. Az őtmilliókötetes newyorki városi könyvtár újabbban egynegyvened milliméter vastagságú, átlátszó, tartós és hejlékony acetil-cellulózlemekkel, vagy vékonyrétegű fémbevonattal (shoopoláznak nevezett eljárással) próbálja meghosszabbítani a gyorsan pusztuló papíroslapok élettertartamát. Bevonás előtt a papíros lapok hatásának teszik ki, hogy a benne esetleg lanyát ütött, mikroszkópius kicsinységű különböző élősedek elpusztuljanak.

Az oxfordi papiros. A szép könyvek minden barátja szereti és csodálja azt a hajszálvékony, de amellet szivós és soha nem sárguló papíros, amelyre Anglia legelőkelőbb könyvkiadó vállalata, az Oxford University Press, a nagy Encyclopaedia Britannicát és az angol biblíákat nyomtatja. Ennek a papírosnak a tükét egyetlen versenyvállalat sem tudta idáig megfejteni. A története ennek a papírosnak a következő: Körülbelül száz évvel ezelezt egy oxfordi diák Indiában élő nagybátyjától néhány kilogramm rendkívül finom papíros kapott, amelyre néhány tucat biblíát nyomattak, amelyek ma a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. A papíros elfogyott, utánpótlás nem volt és az angol papírosgyárak évekig tartó kísérletezés után lemondtak arról, hogy hasonló papíros állítsanak elő. 1875-ben azonban az egyetemi nyomda igazgatója újból felvette a kísérletezést és sikerült is ezúttal a fejlettebb vegyi tudomány segítségével ezt a híres papíros előállítani. A gyártás azonban nem ismeri csak három ember, akik megesküsznek arra, hogy ezt a titkot soha el nem

árulják. Még a munkásokat is megesküzték, akik egyébként is csak az előállítás módszernek egyetlen részletét ismerik és az angol becsületre jellemző, hogy hatvan év alatt senki sem árulta el ezt a titkot, bár amerikai könyvkiadók százezreket ígértek érte.

Hatvannyolc-féle ábécé Oroszországban. Egy orosz nyelvészeti bizottság most véglegesen megállapította az Oroszországban használatos nyelvek ábécéjét. Az ország területén 68 különböző nyelvet beszélnek, de ezek között vannak természetesen egész kis népek nyelvei is. Most ezeknek az ábécéjét és véglegesen megállapított helyesírását állították össze, sőt mind a 68 nyelv számára külön gyorsírást is teremtettek.

Remekírók a nyomdászatról. Az irodalomnak életét eleme a nyomdászat. A gondolat szárnya béna volna a piciny ólombetűk adta motor nélkül. A nyomdászat jelentősége, története, sőt technikája mindenkor élénken foglalkoztatta minden nemzetek irodalmának nagyjait, s írásaikban gyakran akad nyomdászati szakszempontból is fölőtte érdekes anyag. A franciák nagy írója, Balzac Honoré (1799–1850) például a maga regényelben olyan hű tükröt tárt elénk a száz esztendő előtti párizsi nyomdászok egyéni életéről, aminőt a legalaposabb szaktörténelmi munkákban semigen találunk. Ő maga is nyomdász volt egy időben. Még betűöntődeje is volt. „Scènes de la vie parisienne” című regénysorozatának nyomdászember hősei is vannak, s ezekben a kötetekben megjelenik előtűnk a három-négy emberöltő előtti francia kollégák búja-baja, humora és vidámsága. Őtöle tudjuk meg például, hogy miképpen tréfálkoztak egymással a szedők és a nyomtató munkások. A nyomtató munkás a szedőt „majom”-nak (singe) nevezte ennek azért a sok apró mozdulatáért, amellyel a betűket a betűszekrény apró rekeszeiből előkapkodja. A szedők viszont úgy találták, hogy a nyomtató munkás mozgása a sajtótól a festéktartóig s vissza, meg amikor a talgát

meghajlja, a tégelyt leereszti stb. stb.: nagyon hasonlít a kretrebe zárt medve (ours) mozgásához. Ez a két elnevezés: a „singe” meg az „ours” aztán meglehetősen általános lett nyomdász körökön túl is. Hogy itt-ott még ma is használják: Balzac érdeme, aki nélkül némely régi tipográfusi szokás emléke feledésbe merült volna. – Gyakran megemlékezik Balzac a régimódi papírosgyártásról, a hajdani tudós korrektorkokról stb. is. Némely erre vonatkozó adalékát a következőkben adjuk: „A császárság bukása, vagyis 1814 után csaknem általánossá vált a pamutvászon használata, mert ez az anyag aránytalanul olcsóbb, mint a cérnavászon. Ez idő szerint a papíros még olyan rongyokból készül, amelyeknek len és kender az anyaga, de ezek az alkatrészek igen drágák és ezek a magas árak akadályozzák azt a föllendülést, amelyet a francia sajtónak szükségképpen vennie kell. A papíros előállításához szükséges rongy termelését nem lehet fokozni. A rongy a vászonfogyasztás terméke, amelyből az ország lakossága mindig csak bizonyos meghatározott mennyiséget szolgáltat. Ez a mennyiség nem növekedhet, csak a lakosság lélekszámának gyarapodásával. Ha tehát a papírosgyártás anyagszükséglete túllépi azt a határt, amelyen túl a mai Franciaország több rongyot már termelni nem tud, mondjuk esetleg kétszeresen, sőt háromszorosan is: akkor elkerülhetetlen, hogy új anyagot vezessenek be a papírosgyártásnál, miután a papírosáreknak elacsonyoknak kell maradniuk. Ez okozkodásnak egy széráz tény az alapja, amely itt játszódik le a szemünk előtt. Az engoulemel papírosalmoknak, amelyek egyedül állítanak elő ma még lenvászonból készült papíros, meg kell érniük azt az időt, amikor félelmetesen növev arányokban szorítja ki a pamut a vásznot a pépből. – A papíros, amely nem kevésbé csodálatremelő ipari termék, mint a könyvnyomtatás, aminek létfölletele, Kinában már régóta ismerték, mielőtt a kereskedelem

ORILLEUX CH. ÉS TÁRSA RT.

KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI
FESTÉKGYÁRA
IRODA: BUDAPEST IV,
FERENC JÓZSEF RAKPART 27
GYÁR: BUDAFOK
TELEFÓN: 2-696-35, 2-697-78

földalatti csatornáin át Kiszászába került, ahol 750 körül már használták a hagyományok szerint papírost, amely foszlányokra tépelt és péppé főzött pamutból készült.

Az elviselhetetlen árú pergamen pótlásának szükségessége a bombyx-papírostól (ez volt a neve a keleti pamutpapírosnak) németül utánzás kísérletek során a rongypapíroshoz vezetett, amelyet egyesek szerint görög menekültek találtak fel Baselen 1170-ben, mások szerint egy Pax nevű olasz 1301 körül Padovában. Így köteletesedett a papírosgyártás lassan-lassan anélkül, hogy sokat tudnánk róla, annyit azonban bizonyos, hogy már VI. Károly alatt főztek Párizsban papírospépet játékkártyák előállításához. Midőn a halhatatlan Faust,¹ Coster² és Gutenberg³ a könyvet feltalálták, a papírműves mesterek, akik mint e korszaknakannyi művésze. Ismeretlenek maradtak, a könyvnyomtatás céljához idomították a papírosgyártást. Ebben az oly hatalmas élet-erőktől duzzadó s egyben gyermeki hitű tizenötödik században a különböző papírosfajok elnevezésével éppen úgy magukon viselik a kor naiv bélyegét, mint azok a nevek, amelyeket a betűtípusoknak adtak. Így a szőlő-papíros,⁴ a Jézuspapíros,⁵ a nagyvívű galambdúc-papíros,⁶ a fazékpapíros,⁷ a pelzspapíros,⁸ a kagyló-⁹ és a korona-papíros¹⁰ nevüket a szőlőfűrtől, a Megváltó képétől, a palástól, a kagylótól és a koronától kapták, amely vízjelként az iv közepére volt nyomtatva. Napoleon előtt sást nyomtatottak az ivre vízjelnek, amitől a térképnagyságú iv¹¹ a „grand-aigle” (nagy sas) nevet kapta. Épígy nevezték el a betűtípusokat cícerónak, ágostonnak,¹² nagy kánonnak a misékönyvekről, a teológiai iratokról és Ciceró beszédeiről, amelyekhez először használták ezeket a betűnagyságokat. Az úgynevezett „italique” betűtípust¹³ Aldo találta fel Velencében.

A géppel gyártott papíros föltalálása előtt, amelynek hossza korlátlan lehet, a legnagyobb forma a „grand-colombier” és a „grand-jésus”; a grand-colombier úgyszólván kizárólag csak térképekhez és metszetekhez használták. A 18. század elején a tekercspapíros lehetősége még agyrem volt Franciaországban, jóllehet az essonnei Robert már 1799-ben gépet talált fel az előállításához, amelyet később Didot Saint-Léger próbált tökéletesíteni. A vellinpapírost, amelyet Didot Ambrus talált fel, csak 1780-tól kezdte gyártani. Ez a futó pillanlás megdönthetetlenül igazolja, hogy az iparnak és a szellemi fejlődésnek minden nagy ténfoglalása rendkívül lassan és észrevehetetlen akadályok árán sikerült, akárcsak valami földtani alakulat vagy más természeti folyamat. Talán az írásnak, vagy magának a nyelvnek is olyan dadogások árán kellett a tökéletesedéshez eljutnia, mint a könyvnyomtatás dicső művészetének.

Rongyszövetek gyűjtik össze Európaszerte az összes vászonhulladékok, régi rászó és megvesznek mindenféle szövetmaradékokat. Ezeket a hulladékokat, amelyeket szövetfajták szerint osztályoznak, a rongynagykereskedőknél raktározózzák el, akik aztán a papírosalmok ellátásáról gondoskodnak. A papírosgyártó tisztára mossa a rongyokat, szép fehérszínű péppé főzi, amelyet aztán, mint ahogy a szakácsné a mártást a szilán át-szűrli, egy veskereten préselnek át; ezt a veskeretet hívják formának. A forma belsejét fémszövet tölti be és ennek közepére vannak elhelyezve azok a jelek, amelyek-től a papíros a nevét kapja. A forma nagyságától függ tehát a papíros nagysága. – Bár a lenfonal tartósságát a pamutnálaléhoz viszonyítva, végeredményében a len-vászón az olcsóbb, a szegények, akiknél mindig arról van szó, milyen összegre futja egyszerre a zsebköböl: szívesebben adnak ki kevesebbet, mint többet és bizony így a „Vae victis!” jelszó alapján óriási veszteségek érik őket. A polgári osztály ugyanúgy tesz, mint a szegény osztály. A lenvászonban tehát nagy a hiány. Angliában, ahol a lakosság négy ötödészenél kiszorította a pamut a cernét, már csak pamutból gyártanak papírost. De ez a papír, amely először is igen könnyen török és szakad, oly gyorsan oldódik a vízben, hogy egy pamutpapírosból készült könyvnek elég egy negyed óráig vízben ázni, hogy péppé váljék, míg egy régi

A 8. füzet tartalma:

„Hozsánna néked, Eszme!”	Old. 185
„Ihlet és matematika (Laupál Antalról és Bauer Henrikről)	187
A nyomdai kalkuláció története (Székely Artúr II.-től)	188
A vonal szerepe a hirdetésekben (Horváth Ferencről)	190
Szakképzés továbbképzés	201
Új betűk meg a gépmesler (Lakenbach A.-től)	201
Elmélet és gyakorlat (Ifj. Novák Lászlótól) ...	202
Nyelvi és helyesírási bogarászás (Herzog Salamontól)	203
Nyomdászati Archivum	205
Följegyzések	205
Szerkesztői posta	208

A szakkulturális munkacsoportoknak és több budapesti mesterszedőnek a szedéspéldái: a boríték 1., 3. és 4. oldalán és a lap bensejében a 193-tól 200-ig terjedő nyolc oldalon.

könyv akár két óráig is el lehet benne, mégsem megy tönkre. Csak meg kell szánítani a régi könyvet s a szó-veg, ha megvárjuk és elmosódott is, mégis olvasható, a mű tehát nem pusztul el. Egy alkalommal a dolgozószobámban élénk eszmecsere folyt afelől, hogy milyen alkatrészeket használnak Kínában a papírosgyártáshoz. A nyersanyagoknak köszönhető, hogy ott a papírosgyártás kezdettől fogva a tökéletességnek oly fokát érte el, amilyenről nekünk sejtelmünk sincs. Akkoriban nagyon sokat foglalkoztatt bennünket a kínai papíros, amelyet könnyűsége és finomsága sokkálta felsőbbrendűvé tesz a miénkénél, mert ezek az értékes tulajdonságai egyáltalán nem mennek a szilárdsága rovására és bármilyen vékony is ez a papíros, a legkevésbé sem átlátszó. Egy rendkívül nagy tudású korrektor (mert Párizsban vannak tudós korrektorok: Fourrier és Leroux Péter például jelenleg is Lacheverdiérenál korrektorok), szóval Saint-Simon gróf, aki szintén korrektor volt, éppen az eszmecsere közben lépett be. Ő mondta el nekünk, hogy Kemper és Du Halde szerint a kínaiak papírosának fő-fő anyagát a Broussonetia szolgáltatja, amely épígy növényi eredetű, mint a mi papírosunk fő-fő alkotrésze. Egy másik korrektor abban a véleményben van, hogy a kínaiak főleg egy állati terméknek felhasználásával állítják elő a papírost, ez pedig a selyem, amely oly bőven van Kínában. Mitután a Didot-cég a Tudományosi Akadémia nyomdája, természetes, hogy a vita döntésre e tudós gyűlekezet tagjai elé került. Marcel urat, a császári nyomda egykori igazgatóját nevezték ki döntő bírónak, aki a két korrektor Grozier abbéhoz, az arzenál könyvtárosaéhoz utasította. Grozier abbé ítélete szerint mind a két korrektor elvesztette a fogadást. A kínai papírost sem nem selyemből, sem nem Broussonetia-ból állítják elő, hanem a bambusz nád megörölt rostjából főzik a pépjét. Grozier abbéknak volt egy kínai könyve, egy ábrákban és műszaki leírásokban gazdag mű, amely a papíros előállításának minden mozzanatát a legpontosabban leírta s ez abbé mutatót egy képet, amely bambuszvesszőket ábrázol, emint halommal álltak egy pompásan megrajzolt papírosműhely egyik sarkában. A kézimunka Kínában nem játszik szerepet, egy napszám ott három sou; éppen ezért a kínaiak megtehetik azt, hogy a papírosukat, emint a formából kikérül, ivenkint forró porcellánlemezek közé rakhatják, ezekkel préselhetik s meghajthatják neki azt a fényt, azt a könnyűséget, azt a szilárdságot és azt a selyemsimágot, amely tulajdonságok azt a

világ első papírosává teszik. Itt tehát arról van most szó, lehetne-e ez a kínai eljárást géppel helyettesíteni. A gép segítségével megoldható volna az olcsóság kérdése, amit Kínában a kézi munka béreinek rendkívül alacsonyága révén érnek el. Ha el tudnók érní azt, hogy alacsony árak mellett olyan papírost állítsunk elő, amelynek minősége hasonló a kínaiéhoz, a felénél is többel lesz állíthatók a könyvek súlyát. Egy kötétt Voltaire, amely a mi vellinpapírosunkon kétszázötven fontot nyom, allg nyomna ötvenet kínai papíroson. Ez magában is nagy eredmény volna.” – J e g y z e t e k :
¹ Most Fustnak írják, régebben a Goethe által is földolgozott csodadoktorral tévesztették össze. A könyvnyomtatás föltalálásában annyit a része, hogy ő finanszírozta a nagyvonzóros biblia kiadását. Különböző elözet hltványul, ugyanazon módjára bánt el Gutenberggel. –
² Coster Laurens Jaanszoon, a hollandusok szerint a könyvnyomtatás föltalálója. Az erre vonatkozó legendát már 1870-ben megdöntötte a szintén hollandus Van der Linde. –
³ Gutenberg-Gensfleisch János, az igaz föltaláló, aki már 1436 körül megkezdte ezirányú kísérletezését. –
⁴ Raisin (50:65 cm-es papírosnagyság). –
⁵ Jépus (54:70 cm-es nagyság). –
⁶ Colombier (45:62 cm). –
⁷ Pot (31:42 cm). –
⁸ Écu (40:52 cm). –
⁹ Coquille (45:56 cm). –
¹⁰ Couronne (36:46 cm). –
¹¹ Grand-aigle (73:102 cm). –
¹² Saint-Augustin; Didot legelső rendszere szerint kétféle nagyságban öntötték: 12 és 13 pontra. Amint cícerónak nevezett a francia: az akkoriban még csak 11 pont volt. –
¹³ Az „italique” szó a franciáknál kurvizot jelent. Aldo Manuzio műhelyében metszetelt meg először a tizenötödik század vége felé.

Hibaigazítás. Mult számunk 170. oldalán a „Relief-szinyomógvár” levélfelének aláírásába hiba csúszott bele. A levélfel tervezője Erdélyi János volt.

Szerkesztői posta

Lapunk szerkesztője található minden hétfőn és kedden délután fél 5 és 6 óra között az Egyesületben, egybéként reggel 8 óratól délután 2-ig a Világosság-gyomdában (telefon: 1-310-16).

Szerkesztőbizottsági ülés: minden keddi napon a szokott helyen és időben.

A legközelebbi füzet szerkesztőségi záróideje: november 25.

***

R. A.: Sok egyéb között, sajna, ennek sem jutott hely. Jövő számunkban okvetlenül megkezdjük.
 K. J.: Átadtuk a szerkesztő-bizottságnak.
 P. F.: Sorát ejtjük.

E. J.: Köszönjük. Legközelebb helyet szorítunk néki. Többeknek: Küldeményekről a karácsony táján megjelenő következő számunkban.

A Grafikai Szemlét a kládó egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre ..... 7 – pengő
 egyes számok ára ..... 80 fillér.

Felölös szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Bauer Henrik, Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Herzog Salomon, Schneider Jenő, Schreiber Ede.

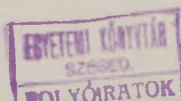
A lap technikai és művészi kiállítását intéző kollégium Dukai Károly, Kun Mihály, Wanko Vilmos.

Kiadó-tulajdonos

a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete.

Felölös kiadó: Halász Alfréd.

Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapesten (VIII, Conti ucca 4. sz.): műszaki igazgató: Deutsch D.

margit

Ruháink a legújabb párisi
divatok szerint készülnek!

NŐI DIVATTEREM

IV, SZABÓ JÁNOS U. 44

BUDAPEST

FÜRDŐVÁROS

Mutató a budapesti akcidens- és merkantilis-szedők munkáiból. Harsányi Dezső (Révai-nyomda) tervezete.